

HATÁRRENDÉSZETI TANULMÁNYOK

XXIII. évfolyam 1. szám

2026/1. SZÁM

B U D A P E S T

- 2026-

**A MAGYAR RENDÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSASÁG
HATÁRRENDÉSZETI TAGOZAT
TUDOMÁNYOS, SZAKMAI KIADVÁNYA**

Szerkesztőbizottság:

Dr. Balla József, Dr. Gaál Gyula, Görbe Attiláné Dr. Zán Krisztina,
Dr. Vedó Attila, Prof. Dr. Sallai János, Vájlok László

Főszerkesztő:

Dr. Balla József

Felelős szerkesztők:

Vájlok László

Dr. Vedó Attila

Szakmai lektor:

Prof. Dr. Fórizs Sándor

Képszerkesztő:

Dr. Vedóné Bényei Szilvia

A megjelent publikációk szerzői vélemények, melyek nem feltétlenül esnek
egybe a szerkesztőbizottság megközelítésével.

Felelős kiadó:

Dr. Balla József r. ezredes

Magyar Rendészettudományi Társaság

Határrendészeti Tagozat Elnöke

HU ISSN 2061-3997 (Online)

Tartalomjegyzék

Beregnyi József: A határőrizet, határrendészet szakkifejezéseink tükrében	5
1. Előzetes felvezetés	5
2. Kapcsolódó néhány alapvető kategória és ezek tartalmi megközelítése	7
3. A szaknyelv és szókészlete általában	10
4. A szakmai szókincs alakulását befolyásoló legfontosabb általános tényezők, valamint példák és magyarázatok néhány kapcsolódó szakkifejezésekre, címszavakra	11
5. A szakmai szókincs alakulását befolyásoló konkrét tényezők, valamint példák és magyarázatok a kapcsolódó megnevezésekre, címszavakra	13
6. Összegzés	20
7. Utóirat	21
Felhasznált irodalom	22
Fórizs Sándor: Egy határőr sorkatona szolgálati sérülése	24
1. Az alaptörténet	24
2. A Belügyminisztérium Központi Panasziroda levele a határőrség országos parancsnoka részére. 1984.05.07.	25
3. FM volt határőr két kérelme	25
4. Jelentés az országos parancsnoknak. 1984.05.22.	26
5. „F ügy” feliratú, a teendőket összefoglaló javaslat.	26
6. A határőrség országos parancsnokának a kérelem ügyében elküldött levelei.	27
6.1. A határőrség országos parancsnokának levele a vezető orvoshoz. 1984.05.21.	27
6.2. Az országos parancsnok levele a kiskunhalasi kerület parancsnokához, 1984.05.21.	27
6.3. Az országos parancsnok levele a balassagyarmati kerületparancsnoknak. 1984.05.21. ...	27
6.4. Az országos parancsnok levele a Borsod-Abaúj- Zemplén megyei Hadkiegészítési és Területvédelmi Parancsnokság parancsnokának. 1984.05.21.	27
6.5. Az országos parancsnok levele FM kérelmezőhöz. 1984. 05. (?)	27
7. Kivonat az 1951. május 29-i napi határőrségi központi jelentésből	28
8. Felterjesztések	28
8.1. A kiskunhalasi kerületparancsnok jelentése 1984.07.06.	28
8.2. DL egykori órparancsnok nyilatkozata. 1984.06.14.	28
8.3. IL volt járőrparancsnok nyilatkozata. 1984.06.19.	28
8.4. BJ volt határőr sorkatona nyilatkozata. 1984. 06.26.	29
9. BM Terv és Pénzügyi Csoportfőnökség levele. 1984.08.28.	29
10. Okmányok megküldése. 1984.09.14.	29

Felhasznált irodalom	30
Sallai János – Horváth Pál: 40 éve történt, hatályba lépett a 0001/1985-ös határőrségi körlevél	31
1. Melléklet: Részlet a 0001/1985 körlevélből	41
Ritecz György: A rendészettudomány kutatási akadályai	42
1. Bevezető gondolatok	42
2. Ok és okozat.....	43
A - nemzetbiztonsági, állam- és üzleti titok körébe tartozás	43
B - tudományosan értékelhetetlenné, vagy hiteltelenné válás.....	43
C - Módszertan, szakmai igények, érdekek változása	49
D - Politikai okok, társadalmi érzékenység változása.....	51
3. Egyfajta konklúzió.....	55
Varga János: Sebő Ödön öröksége	57
1. A Ludovika Akadémia hallgatója.....	57
2. Határőrizeti vezető (határvadász tiszti őrsparancsnok)	59
3. Harcvezető (határvadász tiszti őrsparancsnok és zászlóaljparancsnok).....	63
4. Polgári évek	66
5. Befejezés.....	67

Beregnyi József:

A határőrizet, határrendészet szakkifejezéseink tükrében

1. Előzetes felvezetés

Azok a szakmai értelmező dokumentumok, kiadványok – szócikkgyűjtemények, szakszótárak, enciklopédiák, szaklexikonok – amelyek tudományos alapokon nyugvó aktuális, a bekövetkező változásokkal szinkronban lévő megbízható definíciók szolgáltatásával próbálnak foglalkozni általában nincsenek könnyű helyzetben. Ugyanis ennek kapcsán szembe kell nézniük a rájuk zúduló információáradattal. A nagy tömegű kapcsolódó információk között lehetnek jók, hasznosak, de fölöslegesek, haszontalanok is. Ezért akik ilyen dologra vállalkoznak, azoknak alapos, széleskörű elemzést szükséges végezniük még a kidolgozást megelőzően.

Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy az erre vállalkozók fontos szerepet játszhatnak egy-egy szakterület szakmai szóincse, szakterminológiája, egyáltalán tudásbázisának alakításában, fejlesztésében, a velük kapcsolatos kommunikáció alakításában.

A különböző szakmákban, tudományágakban nagy jelentősége van a szakmai nyelv használatának, hiszen a pontos fogalmazás és a közös szóincs alapvető fontosságú a szakszerű, zavartalan szervezeten belüli - kívüli véleménycserék, továbbá a napi zökkenőmentes működtetés során. Ugyanis hozzájárulnak az adott területen valamilyen mértékben érintettek (vezetők és munkatársaik, oktatók-hallgatók-tanulók, kutatók) közötti pontosabb, egyértelműbb szóbeli, avagy írásos közlésekhez, ezek befogadásához, a mondanivaló jó megértéséhez.

Igaz ez olyan kisebb kaliberű rész-szakterületre is, mint a határőrizet/határrendészet, valamint az ehhez tartozó szervezetek mindennapi működéséről szóló kidolgozások, dokumentumok.

Írásomban – a vonatkozó irodalmak, a körülmények áttekintésével, a címszavak kiválasztása részleges elemzésével – több-kevesebb példával és a hozzá tartozó magyarázatokkal arra próbálok rávilágítani, hogy az előbbi részterületen belül létezett/létező aktuális szakkifejezések, valamint ezek tartalma változott-e az évek során és ha igen, akkor melyek voltak azok. Továbbá megpróbálok ennek lehetséges okaira is valami rövid magyarázatot adni. Azokat a hatásokat próbálok kiemelni, példákkal megerősíteni, amelyek egy-egy terminus keletkezéséhez vezethetnek, illetve ezek jelentéstartalmának módosulását, elavulását, avagy újak megszületését eredményezik. A tapasztalatok feldolgozásán túl célt volt az is, hogy e részterülettel kapcsolatos módszertani megközelítést is érzékeltessem.

Igaz, hogy a határőrség, mint szervezet, története tudományos részletességgel több szerző által feldolgozott, de ezen írásom ennek csak egy nagyon kis speciális szeletét érinti kizárólag szakterminológiai megközelítésben.

Az általam végzett összehasonlítás alapját teljes egészében a – 1988-ban, 1995-ben, 2008-ban, és 2019-ben megjelent – kapcsolódó gyűjteményekben szereplő példák (címszavak) szolgáltatják. Ezek közvetetten részben szakaszolják is a vizsgált időszakot. Ezek az évek egyben bizonyos időterminusok kezdő/befejező szakaszát jelentik, a felhozott példák ezekhez kapcsolódnak. Felmerülhet a kérdés, miért is ezek az évek szerepelnek az írásomban?

Erre vonatkozóan egyszerű a válaszom. 1988-ban védtem meg „Határőrizeti értelmező szótár” című egyetemi doktori értekezésemet, 1995-ben jelent meg a két kötetes „Hadtudományi Lexikon”, 2019-ben ennek az új kötete is kiadásra került. 2008-ban készült egy „Rendészeti Szószedet” az MRTT és IRM OFI megrendelésére, végül, de nem utolsósorban 2019-ben megszületett a „Rendészettudományi Szaklexikon”. Nem meghatározó, de témához kapcsolódó az „Őrzők, vigyázatok a határra!” című 2017-ben megjelent gyűjteményes kötet II. részében a 839. oldaltól induló „Fontosabb határőrizeti alapfogalmak” fejezet, amely összesen 90 szócikket tartalmaz. Bár jóval korábban is jelent meg –pl. 1907-ben Pavlik Ferenc-Laky Imre: „Határrendészet kézikönyve”, vagy Bulbuk Emil: „Határszolgálat, a vámőri szolgálat ellátásához” (1930), és „Járőrszolgálat” (1930) – amelyek a korszak teljes határőrizeti, határrendészeti tevékenységét tartalmazták, betűsoros tárgymutatókkal, de az egyes kifejezések, mint határőrizet, határforgalom-ellenőrzés, határrendészet, fogalmi kifejtését nem tartalmazták. Az 1903-as és 1909-es rendőrségi lexikonokban határral kapcsolatos szócikkek találhatóak, de a főbb határőrizeti, határrendészeti szakszavak fogalmi kifejtése nem történt meg ezen dokumentumokban.

Az én általam megnevezett négy dokumentum kapcsán említem meg, hogy egyébként a katonai szakszókincsel kapcsolatos kidolgozások is hasonló utat jártak be, eleinte kisebb terjedelmű szakszótár gyűjteménnyel indítottak és a „Katonai terminológiai értelmező szótár” kidolgozásán keresztül eljutottak a már megemlített kétkötetes „Hadtudományi Lexikon” -hoz, illetve ennek új kötete 2019-es kiadásáig.

Előre bocsátom, hogy az előbb megnevezett ránk vonatkozó írásos dokumentumok tartalmi összetételét illetően tömören azt lehet mondani, hogy az első kivételével a többi háromnál – nem számolva a „Hadtudományi Lexikon” új kötetét¹ – a határőrséggel-határőrizettel-

¹ Mivel ezzel párhuzamosan már elkészült a Rendészettudományi Lexikon, ezért a Hadtudományi Lexikon új kötetébe a 4000 szócikk közé – szerintem véletlenül – csak három címszó került be, amiből kettő (416, és a 1184. oldalon) katonai szempontból megközelített, a 416. oldalon olvasható határavadász szócikk pedig képzési szemszögből fogalmaz.

határrendészettel összefüggő szócikkek száma a többihez képest kisebb, avagy elenyésző, míg az elsőnél ez fordítottan érvényesült. A rendészeti szószedet már –mint a nevében van– inkább a „Rendészettudományi lexikon” kezdetleges, kicsinyített embriójának lehet minősíteni. Mindenekelőtt szólok néhány, témához tartozó alapvető kategória megközelítéséről.

2. Kapcsolódó néhány alapvető kategória és ezek tartalmi megközelítése

2.1. Terminológia megnevezést a hármas értelmezése közül én itt csak a szakmai szókincs, szakszókincs tartalommal használom, mely szerint valamely szakterület gyakran használt, a szakma művelői között általánosan ismert és a köznyelvhez is közel álló szavak, kifejezések (megnevezések), fogalmak összesége. Másképpen kifejezve, egy-egy tárgykör, (rész)tudományág, avagy szakma sajátos jelentésű szavai összesége, a szókincs fontos része.

2.2 A szókincs adott nyelv szavai sokasága, az egyes ember által ismert és használt szavak és kifejezések összesége. A szókincsünk határozza meg a stílusunkat. Az egyének szókincsének egy kisebb része az aktív, míg a nagyobb része az ún. passzív.

2.3. A szaknyelv fogalma is különböző szempontok alapján definiálható. Jelen íráson belül valamely tudomány(ág), szakma, vagy tevékenységi kör csoportnyelvét értem alatta. Fejlődése, a magyar nyelv egyik változó területe, mely szorosan összefügg – sok más mellett – a tudományos-technikai fejlődéssel és a globalizációs folyamatokkal, a politikai, társadalmi és tudományos technológiai változásokkal. Fő elvárás vele szembe a pontosság, az egyértelműség és a szabványosítás. Fejlesztése folyamatos és nélkülözhetetlen teendő, amely szoros együttműködést igényel az érintettek között. Napjainkban a szaknyelvek fejlesztésének legnagyobb kihívását az angol nyelv dominanciája jelenti.²

2.4. Terminus (latin eredetű szó) tudományos megközelítésben műszó, szakkifejezés tartalmat takar, valamely tudomány(ág), szakma, tevékenység, köznyelv használatában sajátos jelentéssel bíró, élő szó. A terminus olyan szó (szókapcsolat), amely meghatározott, pontosan definiált fogalmi struktúrával rendelkezik.

2.5. Lexikon a görög lexisz „szó” -ból eredeztethető, jelentése: „szavak gyűjteménye, szójegyzék, szótár”. Jellemző rá, hogy csak *kisebb tartomány tárgyalását tűzi ki célul*, a fogalmakat pedig betűrendben közli, ahogyan a szójegyzékek is tették. A lexikonok az emberi

² Ezt tapasztaltuk a Rendészettudományi szaklexikon készítése során is!

tudás összességét, avagy egy-egy szaktudomány körébe tartozó ismeretek szócikkeit gyűjti össze és közli kisebb részekben. Ezért lehetnek általános - és szaklexikonok³.

2.6 Szaklexikon, valamely tudomány(ág), szakma, tevékenységi kör betűrendbe sorolt ismeretanyagát szócikkek formájában közlő gyűjtemény. Olyan referenciának mondható tudományos mű, amely az adott (rész)területen létező leginkább használatos kifejezéseket, megnevezéseket, illetve mindezek meghatározását (definíció), magyarázatát gyűjti egy csokorba. Ilyen például a Pedagógiai-, a Biológiai Lexikon, a Hadtudományi, - és nem utolsósorban a Rendészettudományi Lexikon (2019).

2.7. Az enciklopédia⁴ az adott tudomány (vagy egy tudományterület) egészét kívánja felölelni és a teljes tudományt, a tudás egészét jelenti. Az enciklopédia és a lexikon között nem éles a határ.⁵

Az enciklopédiában a címszavakhoz hosszabb magyarázatok, kifejtő szövegek tartozhatnak, szemben a lexikonokkal, amelyek inkább szűk fogalmak rövid magyarázatait prezentálják. A további tájékozódás céljából bibliográfiát is közölnek.

Ha visszatekintünk a tudományok történetébe, akkor érzékelhetjük, hogy amikor adott tudomány területhez kapcsolódó szakszavakat valakik megpróbálták „számba venni”, összeírni, akkor születtek meg az első szakmai ún. elemi szójegyzékek, illetve ezek listái. Később a velük való tudatos foglalkozás során ezek szócikkeké válnak, sőt bővültek, finomultak, összerendeződtek, majd így keletkezett belőlük enciklopédia, vagy lexikon.

2.8. A szakszótár⁶ (gyűjtemény) megnevezést – nem teljesen helyesen – többek között a szaklexikon szinonimájaként is használják nyilvánvalóan eltérő hangsúllyal. Lényegét tekintve a szakszótár nem a köznyelv, hanem egy-egy kisebb vagy nagyobb szakterület lexikáját gyűjti egybe, közölve az ide kapcsolódó meghatározásokat.

³ Az előbbire vonatkozóan lásd például a rendkívül igényes Pallas, avagy a Révai Nagylexikont. Attól általános, hogy valamennyi szaktudomány köréből közöl szócikkeket betűrendben elhelyezve. Ahogy a Pallas, a Révai, úgy az Akadémiai Kislexikon és a Magyar Nagylexikon is ide sorolható be.

⁴ Az első enciklopédia Angliában látott napvilágot már 1728-ban. Nagyon értékesnek mondható például a 35 kötetből álló Nagy Francia Enciklopédia.

⁵ A „lexikon” és az „enciklopédia” is nemzetközi szavak, mindkettő görög-latin közvetítéssel került a világ nyelveibe. A kettő mára azonos fogalmat takar, a jelentésük és a műfaj története alapján azonban tehetünk finom különbséget. A lexikkal szemben az enciklopédia a görög enkükliosz paideia „általános, mindenre kiterjedő oktatás” kifejezésből ered, abból olvadt össze egyetlen szóvá.

⁶ Nem tévesztendő össze az idegennyelvű szakmai szótárakkal!

2.9. Címszónak mondjuk azt a megnevezést, amely alatt szerepel adott kapcsolódó szócikk.

2.10. A szócikk egy olyan lexikográfiai megnevezés, amely a címszóval összefüggő információs egységet takar adott szakmai szótárakban/enciklopédiákban/lexikonokban. Egy szócikk általában egy címszóból és az ehhez tartozó definícióból áll. (Ettől kissé eltérő a szótári szócikk.)

2.11. Címszógyűjtemény – kapcsolódva az 1.9 ponthoz – olyan lista, amely adott lexikon, más gyűjtemény címszói felsorolását tartalmazza. Mondhatjuk rá, hogy ez az adott dokumentum tartalomjegyzéke, tárgymutatója, ami segítséget ad a gyorsabb kereséshez, eligazodáshoz.

2.12. Fogalom a dolgok, tárgyak, személyek tulajdonságai, közöttük fennálló vélt vagy valós kapcsolatok, összefüggések. Más megfogalmazásban valamely tapasztalaton alapuló ismeret, valakiről-valamiről alkotott nézet, felfogás, vélemény, elképzelés, azaz amit egy-egy dolog lényeges jellemzőiről tudunk. Egy bizonyos fogalmat általában valamilyen jellemzőivel, tulajdonságaival vagy definíciójával azonosítunk. Tulajdonképpen minden, amit állítani lehet. A fogalmak, illetve ezek közti viszonyok leginkább a tudományos gondolkodás tárgyai.

2.13. Definíció⁷: kapcsolódva az előbbiekhöz lényegében egy fogalom. Egy dolog megadása, leírása, egyértelmű meghatározása más fogalmakkal, kifejezésekkel, szavakkal, jelekkel. Ezek elősegíthetik a fogalmak egyértelmű megértését és megkülönböztetését más hasonlótól. Egy jó definíció általában tömör, világos és pontos, ami lehetővé teszi könnyű érthetőségét azok számára, akik olvassák, avagy hallják. Ahogy új ismereteket szerzünk, gazdagodik tudásunk, ezzel együtt változhat annak definíciója is. Az új dolgok, eljárások, megnevezések vagy társadalmi változások új meghatározásokat igényelnek. Az is előfordulhat, hogy egy fogalom jelentése más-más kultúrában, szakmában, egyedi élethelyzetekben eltér egymástól. Ezért is fontos mindig tisztában lenni adott definíció szöveggörnyezetével, összefüggéseivel.

⁷ A filozófiában, logikában és általában a tudományokban a definíció, avagy meghatározás szót ennél szűkebb értelemben használjuk és a felhasznált szakkifejezések és fogalmak tudományos igényű meghatározását értjük alatta. Matematikában a legszigorúbb a vele szembe támasztott követelmény!

3. A szaknyelv és szókészlete általában

A szaknyelvek a nemzetközi jellegű tudományosság eszközei, míg a köznyelv viszont nemzeti. Az előbbi leginkább abban tér el az utóbbtól, hogy csak egy bizonyos csoport használja, ellentétben a másikkal, amit általában mindenki, aki azon a nyelven beszél vagy ír. A szaknyelv elsajátítása csak tudatos lehet és ez csak bizonyos életkor elérésével jöhet szóba. De az is igaz rá, hogy a köznyelvtől eltérő sajátos a szókészlete, továbbá nemigen természetesnek, inkább mesterséges nyelvnek mondható. Nem rendelkezik önálló nyelvtannal, a szókészletben különül el egymástól.

Milyen módon bővíthet általában egy adott szaknyelv? Nyilvánvalóan új megnevezések, címszavak megjelenésével, már meglévők jelentéstartalmának bővülésével/módosulásával, sőt idegen nyelvből átvettek fordításával „magyarosításával” is. Nem nagyszámban de előfordulhat a szaknyelv és a köznyelv közötti átmozgás is. Adott szaknyelvi kifejezés bekerülhet a köznyelvbe és az ellenkezőjére is lehet példát találni.

A telekommunikáció, az informatika fejlődésével és összekapcsolódásával, az internet és más hálózatok létrejöttével, (a mesterséges intelligencia megjelenésével) ma már sok fontos információ – ami lehet igaz, valós, avagy hamis, valótlan is – rövid idő alatt beszerezhető és továbbítható. A gyors változás, fejlődés következtében általában viszonylag rövid idő alatt keletkeznek új megnevezések, fogalmak, amelyek nyelvi jelölésére és a már meglévő terminológiai rendszerbe történő beillesztésére – a szükségesnél kevesebb – idő áll rendelkezésre. Mindezek megoldandó terminológiai problémát hoznak felszínre.

Mivel a terminus „egyértelműsége” fontos követelmény, ezt azzal lehet biztosítani, ha adott megnevezés/címszó pontosan behatárolt, ezáltal egyértelmű, hogy melyik fogalomra vonatkozik. E követelmény teljesülését a definíció pontos megadásával lehet elérni.

Az adott fogalom pontos meghatározása és definícióban történő megadása nélkül használt terminus csak abban a szűk körben aktivizálható, amelyben ez a szűk közösség hallgatólagosan vagy tudatosan megegyezett. Sajnos esetünkben nem mindig érvényesül egy konszenzusos megoldás! Meggyőződésem, minden tudománynak – köztük a rendészettudománynak is – egyik megkülönböztető vonása a sajátos szókincse, terminológiája. Ezért is feladata többek közt az általuk használt megfelelő fogalmak rendszerének hozzáértők általi megalkotása, azok pontos meghatározása, permanens gondozása.

4. A szakmai szókincs alakulását befolyásoló legfontosabb általános tényezők, valamint példák és magyarázatok néhány kapcsolódó szakkifejezésekre, címszavakra

A változások – annak ellenére, hogy sokan a stabilitást jobban szeretik – permanensnek minősíthetők. A szaknyelvi szókészlet elemeinek ugyanúgy van történetük, mint a szókészlet egyéb rétegébe tartozóknak. Keletkezésüket, változásukat többnyire ugyanazok a tényezők befolyásolják, amelyek a szókészlet egészét. Persze ebben is lehetnek specialitások, de ez a kevesebb. Nyilván más körülmények között dolgoztak kortársaim például a sorozott állománnyal történő működés időszakában, mint mondjuk ugyanezt tette valaki a hivatásos állománnyal történő munkavégzése során. Valószínűleg több eltérés volt/van az ebben érintett hivatásosok részéről legtöbbször használt szakkifejezésekben, megnevezésekben. Valamint a schengeni rendszerhez való csatlakozással is átalakult, bővült a szakmai szókincsünk. Vagy egyes kifejezések tartalma megváltozott, pl. a „zöldhatár”.

A régi megszokott megnevezések, fogalmak helyett újak jelenhetnek meg, vagy a bekövetkezett változásokra tekintettel a meglévők, illetve ezek tartalma, mondandója részben vagy egészében módosulhatnak a korábbiakhoz képest.

4.1. A határőrizeti/határrendészeti szakmai szókincs alakulását befolyásoló legfontosabb általános tényezők.

A határőrség, mint önálló szervezet, működését, életét, az általa használt szakkifejezéseket több tényező részben-egészében determinálta vagy legalábbis befolyásolta. Melyek ezek?

Megítélésem szerint a változásokat leginkább a határőrség, mint szervezet helye, szerepe, rendeltetése, illetve az aktuális politikai, - kormányzati szándék(ok), továbbá ezt alátámasztó jogszabályi környezet határozta meg. Ezekon felül befolyásoló szerepet töltöttek be a közeli szomszédos, - és más országokban (világban) kialakult változások, feszültségek, konfliktus helyzetek, a tudományban bekövetkezett előrehaladás. A mindenkori veszélyeztetések valós vagy vélt okai, ennek mértéke, az ország pénzügyi-gazdasági potenciája, a döntésre jogosult vezetők szándéka is éreztette hatását a határőrség, mint önálló szervezet működését illetően. De nem lényegtelen a témához kapcsolódva Magyarország Európai Unióhoz, majd a schengeni térséghez kapcsolódása, tagsága, ezeknek a szakmai szókincsre is befolyással bíró hatása sem. A határőrizetet végrehajtó sorkatonai, tiszthelyettesi, tiszti állomány műveltségének, életszínvonalának növekedése hatását sem mellőzhettük.

A 4. pontban a vonatkozó irodalmak tartama alapján – ahogy ígértem – több-kevesebb példát, magyarázattal kiegészítve fel is villantok mindezek alátámasztására.

4.2. Miben ragadható meg a kapcsolódó szakkifejezésekben bekövetkezett változások jellege, terjedelme?

Egyrészt bizonyos szakkifejezések tartalmában módosulás következik be. De lehetnek/vannak olyanok, amelyek bár megmaradnak a szakmai szókincs keretében, de már múlt időben szerepelnek, már csak történelmi (szakmatörténelmi) kategóriákban kerülnek megemlítésre, azaz az alkalmazásukat illetően elvesztik korábbi aktualitásukat. De ennek ellenkezője is bekövetkezik, amikor a korábbi szakmai szókincs eddig nem ismert új szakkifejezéssel bővül és – kis túlzással – bekerül a szakma/hivatás gyakorlása mindennapjaiba.

A továbbiakban az előzetes felvezetésben megnevezett dokumentumok tartalmában szereplő címszavakból hozok fel példákat a változások bizonyítására. Mivel a nagyszámú címszavakból kellett kiemelni, ezért a választásomban segítségre volt szükségem. Ezek adattárak, továbbá néhány szakmai lap – Hazáért; Országhatár, Határőr, Határőr Magazin – tartalma⁸, valamint már nem aktív volt három határőr tiszttel konzultáltam. Még egyszer kihangsúlyozom, hogy ezen szakkifejezések és megjegyzések nyilvánvalóan nem eredményeznek teljeskörűséget, leginkább csak néhány – a vonatkozó dokumentumokból⁹ – példa felmutatását.

Tisztában vagyok vele, hogy a határőrség történetisége többféle aspektusból vizsgálható. De ahogy már az előzetes felvezetésben is utaltam rá, elég tartalmasan feldolgozott, jól taglalt.

Jómagam a címben szereplő téma megközelítése során – tekintettel a befolyásoló tényezőkre – az érintett időszakot saját szempontom szerint a megnevezett dokumentumok tartalmára, ezek születésének (megírásának) időszakára tekintettel szakaszoltam. Így a határőrségnek az 1950-es évek végétől indított időszakát három szakaszra bontottam.

Ezek a következők:

1. a szervezet (BM Határőrség) sorállománnyal történő működtetése az 1950-es évek végétől (1957) kezdve;
2. majd az ún. hivatásos határőrizet bevezetésének, működtetésének időszaka;
3. végül a határőrség, mint önálló szervezet megszűnése, a rendőrség szervezetébe történő beépülését jelentő szakasz. Ezen szakaszokon belül létezett meghatározó tényezők hatásához kapcsolódó a határőrizet, határrendészet szókincsében, szakterminológiájában bekövetkezett változásokra hozok fel több-kevesebb példát kizárólag a már említett négy dokumentum címszóiból.

Nem lényeges, de említést teszek arról is, hogy a mi szakkifejezéseinkben is voltak nem hivatalos – tanítás során kifogásolt, nem megengedett – ún. szakzsargonok is, melyek főleg a

⁸ Ebben a megnevezetteken túl nagy segítségemre volt a hokalapitvány.hu/digitális adattára is!

⁹ A dokumentum megnevezés alatt az előzetes felvezetésben érintett négy - értelmező szótárt, szószeret és a két lexikont- értem.

sorozott állományúak által voltak használatosak. Ilyenek például; a „bakter, lökő, zöldhatár, kék határ, vasfüggöny, plé lulu” megnevezések.

5. A szakmai szókincs alakulását befolyásoló konkrét tényezők, valamint példák és magyarázatok a kapcsolódó megnevezésekre, címszavakra

A határőrség helyére, szerepére, rendeltetésére, személyállományára vonatkozó egyik legalapvetőbb példa lehet az, hogy az 1995-ben megjelent kétkötetes Hadtudományi Lexikon a határőrizettel, határvédelemmel kapcsolatos szócikkeinek száma – nyilvánvalóan – elenyésző volt a többihez képest (ide véve az országhatárok kialakulása részt is). E szakcsoporton belül négy határőr tiszt közreműködésével került be összesen 70 darab címszó, illetve szócikk a tárgyalt témára vonatkozóan. Ezzel szemben – az eltelt időszak és a bekövetkezett változások miatt – a 2019-ben kiadásra került Rendészettudományi Szaklexikonban – a közrendészet részeként – már több közreműködő által mintegy 154 teljeskörű határőrizettel, határrendészettel kapcsolatos önálló szócikk – nem számolva az utalásokat – lelhető fel. Nyilvánvalóan ez leginkább azzal van összefüggésben, hogy a szervezet a sorállománnyal végzett működtetéshez képest változott,¹⁰ nemcsak feladatköre, hanem eszközeiben is bővült, metodikája módosult. Ennek lett a következménye az is, hogy a szakmai kifejezések egy része is átesett valamilyen változáson.

5.1. Az általam megnevezett első időszak meghatározó konkrét tényezői, valamint az erre vonatkozó példák a szakkifejezéseinkben.

Erre a szakaszra meghatározó volt, hogy a határőrség, mint szervezet a fegyveres erők részét képezte, kettős alapfeladattal. Az ún. alkotmányos szabályozást illetően megemlítem, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 40/A § (1) bekezdése a határőrséget még a fegyveres erők között szerepeltette és alapvető kötelességének nevezte meg az államhatár őrzésén, a határforgalom ellenőrzésén és a határrend fenntartásán túl, a „haza” katonai védelmét is, (kettős rendeltetés). Így ez erősen éreztette hatását az akkori határőrség által használt szakmai szókincsében, szókészletében. Többek között ennek tudható be a határőr, határvédelmi szakismeretekhez tartozó szócikkeknek az akkori Hadtudományi Lexikonban szerepeltetése is.

Ekkor a határőrség, mint önálló szervezet rendeltetésének meghatározóan sorozott állománnyal tett eleget. A sorozott állomány teljeskörű kivonását nem akasztotta meg, de kitolta 1998-ra a

¹⁰ A határőrség rendőrségsébe történő beintegrálódását még nem is említve!

délszláv válság bekövetkezése. A határőrizet mint terminus technikus – többek között – az országvédelem részét képezte.

De azt is meghatározónak gondolom, hogy az akkori tiszti állomány többsége a honvédség tanintézetében kapta meg alapfelkészültségét. Aki tudományos munkában szeretett volna bekapcsolódni, ehhez akkor leginkább a Magyar Hadtudományi Társaság (MHTT) határőr szakosztálya adott lehetőséget. A sikerebb tisztek a ZMKA (ZMNE) doktori iskolájában próbáltak tudományos fokozatot szerezni, hisz akkor működő RTF-n erre – a BSc szint miatt – még nem volt lehetőség. Ezek is nyilvánvalóan befolyással bírtak a határőrség működésére használatos szókészletére.

A témához kapcsoló első kezdeti lépésekre vonatkozó címszó példákat az általam egyetemi doktori értekezés keretében 1988-ban elkészített Határőrizeti Értelmező Szótár akkori tartalomjegyzékéből vettem.

Az itt felemlített példák egy része a sorállományhoz, másik része a nyugati viszonylatú elektromos jelzőrendszerrel rendelkező őrsökhöz, további része az akkori őrsparancsnoki munkához, a határőrizet végrehajtásához, a lakossághoz, a rendszeresített okmányokhoz, a bekövetkezett technikai-technológiai fejlődéshez, a nemzetközi jog ide kapcsolódó részeihez köthetőek. A példákat igyekeztem az előbb megnevezett tényezőknek megfelelően csoportosítva szerepeltetni.

Eligazító tisztes; Határügyi tisztes; Kiképző tisztes; Kutyakiképző tisztes; Sorállományú őrsellátó; Rajparancsnok; Szakbeosztású határőr; Lovász; Szolgálat átadás-átvétel; Leszerelés-váltás; Eligazító szoba; Őrsügyeletes szoba; Őrs belszolgálat; Őrs őrszem; Járőr; Járőrfelszerelés; Nyomsáv; Nyomsávellenőrző járőr; Hónyomsáv; Gyakorló nyomsáv; Lábnyom; Lábnyomcsapás; Járásvonal; Járőr csapás; Ellenőrző járőr; Sorompóőr; Szak és kiszolgáló alegység; Határőr csapatok.

Elektromos jelzőrendszer (EJR); Vadfogó kerítés; Kényszer kikapcsolás; Gazdasági kapu; Járőrkapu; Szektor; Jelzőműszerész; Technikai járőr; Manőverút; Előzetes intézkedési terv (EIT); Őrs riadócsoporthoz; Üldözőcsoporthoz; Zárójárőr; Zárócsoporthoz; Zárás vonala.

Helyzeti adatok gyűjtése elemzése; Időszámvetés; Helyzetértékelés; Lehetőségszámvetés; Határőrizeti elgondolás; Határőrizeti elhatározás; Szolgálattervezés; Állam és közbiztonságra, valamint az államhatárra veszélyes személyek; Erő-eszköz összpontosítás; Erőkifejtés összpontosítás; Valószínű mozgási idő; Valószínű mozgási irány; Sablonos határőrizet;

Menetvonal; Menetütem; Járőr sűrűség; Tájékoztató pont; Helyi váltású szolgálati hely; Határőrizeti nap; Határőrizeti mód; Területtartó felderítő tiszt; Konkrét helyzeti adatok; Szolgálati megterhelés; Élelmezési pótlék; Éjszakai pótlék; Hegyi pótlék; Felelőségi terepszakasz; Büntetlen határsértés¹¹; Tiltott határátlépés; Külföldre szökés; Többvonalas határőrizet; Többlepcsős határőrizet; Működési terület; Határőr csapatok vezetése; Ügyeletes parancsnok; Határőr őrs; Mélységi (tartalék) őrs; Határőr alegység; Határőrkerület; Határőrkerület parancsnokság; Határőr ezred; Határátkelőhely; Határátkelőhely rendje; Forgalom ellenőrző pont (FEP); Kishatárforgalom; Útlevélkezelő; FEP század; Kitérés; Terminál; Terminál ügyeletes; Csapatfigyelő és jelzőrendszer; Jelszó-jelhang; Ismertetőjel; Fegyverhasználat¹²; Őrsparancsnok munkatérképe; Határőrizeti napló; Felderítési és konkrét helyzeti adatok füzet; Szolgálatszervezési lap; Szolgálatszervezési karton; Fogatolási napló; Őrs laktanyavédelmi terv; Őrs tűzriadóterv; Panaszok-beadványok könyve; Határsávi engedély; Határvízi halászati (horgászati) engedély; Figyelési vázlat; Harckiképzési nyilvántartó; Hazatérési igazolvány; Láthatósági-hallhatósági vázlat.

Kisegítő hírközpont; Hordozható magasfigyelő, H-63M jelzőkészülék; Nyomsáv; K-55-s berendezés; Álcázó ruha; Jelzőtöltény; Jelzőtöltény kilövő; Drótakadály; Határsorompó; Horhos; Áteres; Járőrbüri; Lőszertároló fa; FEP technikai rendszer.

Alegységparancsnoki találkozó; Parancsnoki eligazítás; Előzetes intézkedés; Tisztes eligazítás; Kötelékrendezés; Csatlakozás őrzése; Határ közelben dolgozók biztosítása; Menetvonalról letérés; Nyomrögztetés; Kisegítő gazdálkodás; Légtérfigyelés; Légihelyzet-jelentés; Diverziós felderítő csoport; Diverziós felderítő csoport felszámolása; Bizottsági ellenőrzés; Határőr harcászat.

Önkéntes határőr; Önkéntes határőr csoport (ÖHCS); Határőr község; Nyomsávművelés; Határközeli település; Határsértő segítő.

Államhatár; Államhatár rendje (határrend); Határrendsértés; Határrendsértés minősítése; Határrendsértés kivizsgálása; Határrendi eset; Államhatár őrizete (határőrizet); Államhatár védelme (határvédelem); Határmegbízott; Határokmány; Határegyezmény.

¹¹ Ebben az időben a tiltott határátlépésen felül használatos volt ez a megnevezés is!

¹² Mind a Hőr-2-, mind a sorállományra vonatkozó Hőr-4 szabályzatban még fegyverhasználat és nem lőfegyverhasználat szerepelt!

5.2. Az általam megnevezett második időszak meghatározó konkrét tényezői, valamint az erre vonatkozó példák a szakkifejezéseinkben.

Ha ezen szakasz befolyásoló tényezőit kell megnevezni, akkor legelőször a sorozott állománnyal végzett működési rendről az ún. hivatásos állománnyal teljesített, már rendészeti jellegű funkcionálás alkalmazás bevezetése, finomítása, a schengeni teljes jogú tagságra való felkészülés volt a meghatározó. E tényezők nemcsak a hatás- és feladatkörökre, a végrehajtás metódusára, hanem még a végrehajtó szervezeti elemekre is kihatással voltak. Ugyanakkor a délszláv válság kapcsán 1991 végén elrendelt gyors reagálású erők (akció, bevetési, határvadász¹³ alegységek) felállítása csupán bizonyos időszaki hatást fejtett ki. A rendészeti szöszedetben a felszerelésükre¹⁴ vonatkozóan semmilyen utalás nincs. Ezzel szemben a menedékjog, valamint az erre vonatkozó törvény előírása is befolyásolta a határrendészet alakulását.

Erre az időszakra vonatkozó példáimat a 2008-ban elkészült Rendészeti Szöszedetből vettem. Kihangsúlyozom, ebben a gyűjteményben – a Rendészettudományi Lexikonhoz– hasonlóan terjedelmi eltérésüktől függetlenül a hagyományos határőrizettel kapcsolatos szócikkek száma kisebb mennyiséget foglalt magába! Ezzel szemben viszont több a határforgalommal¹⁵, ennek eszközeivel, továbbá az idegenrendészettel kapcsolatos címszó.

Áthaladási csomópont; Állandó tartózkodásra jogosító engedély; Bevetési osztály/csoport; Csapaterő; Exodus; Eurokonform határőrizet; Fegyveres betörés; Határbiztonság; Határbiztosítás; Határon átlépő követés; Határon átnyúló megfigyelés; Határőr felderítés; Határőr igazgatóság; Határőrizeti-operatív és bűnügyi helyzet; Határőrizeti tevékenység; Határrendészet (államhatár rendészete); Határrendészeti adatkezelés; Határrendészeti akció; Határrendészeti kirendeltség (HRK); Határrendészeti szolgálati ág; Határzár; Hőkamera; Hőképtechnikai berendezés; Illetékességi terület; Integrált határigazgatás; Integrált határőrizeti rendszer; Integrált vezetési központ; Járőrvezető; Jogellenes belföldi tartózkodás; Külső-belső határ; Manővercsoport; Mobil csoport; Lőfegyverhasználat; Rendészeti akció; Részleges határzár; Robotzsarú 2000; Személyleírás; Útirányterv.

Alapos ellenőrzés; Anyagi fedezet igazolása; Automata ellenőrző rendszer; Automatizált határfigyelőztetés; Automatizált határforgalom-ellenőrzési rendszer; Áteresztő képesség;

¹³ Az akkori és a mostani határvadász megnevezés tartalmában mást jelenet. Lásd pl. KE Határvadász ezred.

¹⁴ Itt voltak PSZH-k, majd BTR-k, SZPG 9 gránátvető, sőt majdnem lett ide rendelve Strela-1 komplexum is!

¹⁵ Ennek a szerepe a korábbi határőr őrsi feladatokhoz képest megerősödött.

Átfogó ellenőrzés; Átléptetés időtartama; Átléptetés; Átléptetés megtagadása; Átmenő forgalom; Átutazó; Átvilágító (áteső) fény; Átvizsgálás; Belépő forgalom; Beléptetés; Beléptetés megtagadása; Beutazás; Beutazási engedély; Beutazási és tartózkodási tilalmat elrendelő SIS figyelmeztető jelzés; Beutazási és tartózkodási tilalom megsértése; Biankó okmány; Biztonsági kiegyenlítő intézkedés; Dokumentumkészítés; Egyoldalú ellenőrzés; Egységes európai okmány; Egységes vízum; Egységes gépi prioráló rendszer (EGPR); Egyszerűsített határátlépés; Elsődleges ellenőrzés; Európai daktiloszkópai nyilvántartási rendszer; Érvényes útiokmány; Ellenőrzési hely; Ellenőrzési technológia; Érvényességi idő; Érvényességi vizsgálat; Fiktív okmány; Fokozott ellenőrzés; Fülkén kívüli ellenőrzés; Határátlépésre jogosító okmány; Határellenőrzés ideiglenes visszaállítása; Határforgalmi prognózis; Határforgalom intenzitása; Határforgalom-ellenőrzés intenzitása; Határkörözés; Határregisztrációs rendszer; Jogellenes belépés; Kapcsolattartási szolgálati hely; Kettős vagy többes álampolgár; Közös kapcsolattartási szolgálati hely; Kézből-kézbe ellenőrzés; Minimum ellenőrzés; Műszeres ellenőrzés; Szűrőpróba szerű ellenőrzés; Okmányazonosítás; Okmányhamisítás; Okmányleolvasó készülék; Okmányvédelem; Származási ország; Szelektív ellenőrzés; Teljes hamisítás; TIR szállítmány; Utóellenőrzés; Útiokmány tekintetében elkövetett közokirat-hamisítás; Útlevel érvényesség; Útlevelkezelés; Vízum; Várakozási idő; Visszafogadás; Visszafordítás; Visszatartás; Visszairányítás; Vízum megállapodás; Vízumkiadó.

Adminisztratív eszközök; Akcióelosztály, Aktív időszak; Állandó készenléti csapatok; Biztonságdeficit; Biztonsági deficit¹⁶; Biztonsági deficit kompenzálása; Kiegyenlítő intézkedések; Biztonságos harmadik ország; Biztonságos származási ország; Hontalan; Idegenrendészet; Idegenrendészeti fogda; Befogadó állomás; Közösségi szállás; Idegenrendészeti akció; Idegenrendészeti kiutasítás; Kitoloncolás; Kiutasítás; Kötelező tartózkodási hely; Menedékes; Menekült; Összekötő tisztek; Kihelyezett okmányszakértő.

Államhatárral kapcsolatos bűncselekmény; Államhatárral kapcsolatos szabálysértések; Amszterdami Szerződés; Dublini Egyezmény; Koppenhágai kritériumok; Maastrichti Szerződés; Nizzai Szerződés; Római szerződés(ek); Schengeni információs rendszer (SIS); Schengeni külső határ; Schengeni szűrő rendszer; Schengeni Végrehajtási Egyezmény;

¹⁶ A kettő címszó, megnevezés tartalmában különbözik egymástól!

Schengeni Egyezmény; Schengeni belső határ; Schengeni belső repülés; Schengeni harmadik állam; Schengeni határ-ellenőrzési kódex.

5.3. Az általam megnevezett harmadik időszak meghatározó konkrét tényezői, valamint az erre vonatkozó példák a szakkifejezéseinkben.

Mit lehet ennél a szakasznál kiemelni a befolyásoló tényezők közül? Már van tapasztalatunk az európai uniós tagságunkkal kapcsolatban, 2007.12.21-i teljes jogú tagként történő schengeni működési mechanizmusunk is megerősödött, bővült a hatáskör, a mindennapi működés jogszabályi háttere. A hivatásos állománnyal történő működés és az ezt meghatározó jogi keret elvezetett a határőrség rendészeti szervvé történő kiteljesedéséhez.

A korábban megnevezett helyi szintű szervezeteket már 2004 nyarán felváltották a határrendészeti kirendeltségek (HRK)¹⁷, melynek állománytáblájában a határőrök, útlevélnyelők helyett már határrendész megnevezés szerepelt¹⁸. (Megemlítem a HRK-k idegenrendészeti feladatkörét, valamint a korlátozott mértékű szabálysértési jogkörét, továbbá a bűnügyi felderítő szolgálatok működését is.)

A menedékjog, valamint az erre vonatkozó törvény előírása is befolyásolta a határrendészet alakulását. Ennek kapcsán utalok olyan megnevezésre, mint a tranzitzóna¹⁹, vagy az átkísérés megnevezések szakmai szókincsbe történő általánossá válására.

A folyamatra és a szakterminológiára hatással volt még Románia európai uniós csatlakozása is, mivel innentől ez a határszakasz is belső határként funkcionált. Ekkor került itt bevezetésre a közös, egy megállásos, kézből-kézbe történő határforgalom-ellenőrzés módszere.

Szólnom kell a befolyásoló körülmények között arról is, hogy e fejlődés elvezetett a határőrség, mint önálló szervezet 2007.12.31-ei megszűnéséhez, pontosabban bekövetkezett a rendőrség szervezetébe történő beintegrálása. Azóta a határrendészeti feladatokat a jogutód, mint a rendőrség egyik alapvető szolgálati ága teljesíti feladatát.

Nem mellékes a szaktudományban, az edukációban előállt helyzet a vizsgált témára vonatkozó hatása sem. 2004-től kezdődően kifejlődött a Rendészettudományi Társaság, széles profilokkal, köztük a határrendész tagozattal. 2012-től beindult a Nemzeti Közzolgálati Egyetem, melynek szerves részét képezi a Rendészettudományi Kar, benne többek között a Határrendészeti Tanszékkal. Ez az oktatási egység elől jár az innovációkban, kísérletezésekben²⁰. A tanszék

¹⁷ Ezek elsősre formai változást mutathatnak, de ennél többről, tartalmi módosulásról van szó!

¹⁸ Ami egyébként nem teljesen új, hisz az 1907-es kézikönyvben már szerepelt ez a megnevezés is.

¹⁹ 2020. május 21-én megtörtént ezek megszüntetése.

²⁰ Lásd Határrendészet Innovációs Program (HIP).

vezetője jelenleg (2026) egyben a Rendészettudományi Kar Általános és Fejlesztési Dékánhelyettese.

A rendészettel kapcsolatos kezdeti lépések kibontakozásaként 2012-ben elismerésre került a rendészettudomány. A beindult doktori iskola többek között lehetőséget biztosít a volt határőr/rendőrtisztek fokozatszerzésére. Már túl vagyunk a tömeges bevándorlás okozta nyomáson, szerződéses határvadászok álltak munkába. Ezek mind-mind valamilyen hatással voltak az ide kapcsolódó szakterminológia alakulására.

Erre a szakaszra vonatkozó példáim nagyobb részét a 2019-ben megjelent Rendészettudományi Szaklexikon ma is aktuális kapcsolódó szócikkeiből emeltem ki. Érdekességként említem, hogy a címszavak közül a határőr alapszó 45 esetben fordul elő valamilyen betű és szótoldalékokkal kiegészített formátumú címszó megnevezésként ebben a szaklexikonban. A határőrtől a határzárig bezárólag betűrendben!

Amiket itt szerepeltetek azok nagy többsége az előző időszakban alkalmazott szakkifejezésekhez képest²¹ viszonylag újak, nagyon kevés részének tartalma pedig az előzőkhez viszonyítva bizonyos módosuláson esett át. Előszök kezdem a viszonylag újabb címszavak megnevezéseivel.

Ideiglenes Biztonsági Határzár (IBH); Európai határregisztrációs rendszer; Differenciált ellenőrzés; Beléptető rendszer; Ellenőrzés vonala; Érvényességi vizsgálat (okmány); Elektronikus okmánynyilvántartó rendszer; Intelligens határellenőrzés; Európai Unió Közös Integrált Kockázatelemzési Modell (CIRÁM); Szabad mozgás uniós jogával rendelkező személyek; Intelligens határellenőrzés; Biometrikus határellenőrzés; Biometrikus azonosító rendszer, Európai Határőrizeti Helyzetkép; Nemzeti Határőrizeti Helyzetkép; Közös határátkelőhely; Közös járőrszolgálat; Schengeni alap; Külső határok alap; Belső biztonsági alap; Európai Határ- és Parti Őrség; Integrált határigazgatás; Integrált Vezetési Központ; Európai Határőrizeti Rendszer; Elektronikus biztonsági okmány; Határbiztonsági infrastruktúra; Határforgalom ellenőrzés könnyítése; Nemzeti Komplex Okmánynyilvántartó Rendszer (NEKOR); Határigazgatásért felelős nemzeti hatóság; Hamis és eredeti okmányok online rendszere (FADO); Szerződéses állományviszony; Szolgálati csoport; Szolgálati csoportosítás.

²¹ Ez az állítás a Határőrizeti Értelmező Szótárban és a Rendészeti Szószedetben szereplő azonos megnevezésekhez képest áll fenn.

Akár a címszó megnevezés, akár a szócikk bizonyos elemének tartama módosulására vonatkozó példák²²:

Határellenőrzés; Mélységi ellenőrzés; Manőverút; Előzetes Intézkedési Terv (EIT); Alapos ellenőrzés; Elemző-értékelő munka; Beléptetés; Beléptetés megtagadása; Határrendészeti elvek; Határátkelőhely; Határátkelőhely rendje; Határforgalom; Határforgalom-ellenőrzés; Szelektív ellenőrzés; Határforgalom intenzitása; Határbiztosítás; Átutazó; Határvédelem; Államhatárral kapcsolatos cselekmény; Szolgálati csoport.

Most azokra vonatkozó megnevezéseket, szócikkeket sorolom, amelyek – elsősorban a nemzetközi jogból, definíciókkal átvétel okán – függetlenül az általam követett szakaszolástól mindig szerepeltek, napjainkban is szinte teljesen változatlan meghatározással használatosak. Ezek:

Államhatár; Államterület; Áttévedés; Határvonal; Fix határ; Mozdó határ; Határvíz; Határfolyó; Határút; Határrend; Határrendsértés; Határnyiladék; Határjel; Határjelrongálás²³; Határmegállapítás, Sodorvonal; Határegyezmény; Határokmány(ok).

6. Összegzés

A szaknyelvi szókészlet elemeinek éppúgy megvan a történetük, mint az általánosok közé tartozóknak. Keletkezésüket, változásukat többnyire ugyanazok a tényezők befolyásolják, amelyek a szókészlet egészét, de létezik néhány speciális, csak rájuk ható tényező is közöttük. Írásomban azokat a hatásokat mutattam be, melyek egy terminus keletkezéséhez vezethetnek, illetve a terminusok további sorsát, jelentésváltozását, esetenként elavulását eredményezhetik.

A határőr/határrendész szakterminológia tudatos alakítására, formálására, a címszavak definiálására – magától értetődően – főleg a tanintézetek, tudományos műhelyek esetében fordultak elő kezdeményezések. Nyilvánvalóan ezek milyenségének alakulását a határőrségi szakemberek (vezetők és munkatársak) mindennapi szakmai kommunikációik során, továbbá a jogalkotók is – hol pozitívan, hol következtlenül, negatívan – befolyásolták.

Ez történt akkor is, amikor az erre vállalkozók egy adott szakterülethez kapcsolódó szakszavakat, szakkifejezéseket feltérképezték, összegyűjtötték, rendszerezték, de leginkább megalkották a definíciójukat. Ezek lettek az alapjai vagy végtermékei az első szószedeteknek,

²² A módosulást valamely korábbi gyűjteményben – leginkább a Rendészeti szószedetben – fellelhetőkhez történő összevetési vizsgálat alapján neveztem meg.

²³ Érdekességképpen említem, hogy ez a címszó – kötőjeles formában – már az 1891.XLI.törvénycikk 1.§-ban fellelhető, nyilván a definíciója arra a korra jellemző szókészlet felhasználásával készült.

szójegyzékeknek. Kicsivel később ezek bővültek és összeadódtak, így keletkeztek a lexikonok, lásd például a Rendészettudományi Szaklexikon, és enciklopédiák.

Magától értetődően az így elkészült gyűjtemények tartalmát permanensen – a változásokkal együtt – szükséges vizsgálni, pontosítani, naprakészen gondozni!²⁴ A vizsgálat alatt értendő a fogalmak, dolgok, tárgyak, személyek tulajdonságainak áttekintése, közöttük fennálló vélt vagy valós kapcsolatok, összefüggések megállapítása. Tulajdonképpen minden, amit az adott szócikk állít.

A szaknyelv, szakterminológia nyelvünk egyik dinamikusan változó területe. Erre vonatkozó példákat próbáltam megnevezni csupán csak a határőrizet/határrendészet területéről. A szakmai publikációk, tudományos kidolgozások készítése, közreadása, tudományos konferenciák megtartása, ottani többségi vélemények befolyásoló hatása közvetlen módon érződik e területen. Ugyanakkor egy-egy fogalom, definíció tartalmát illetően az egyetértés, közös nevezőn szereplés, a vélemények sokoldalú tudományos elemzése, a konszenzus keresése, megtalálása, sajnos néhány esetben elmarad.

A szaknyelvek fejlesztése folyamatos és nélkülözhetetlen feladat, amely szoros együttműködést igényel nyelvészek, szakemberek és intézmények között. A megfelelően fejlett szaknyelvek nemcsak a szakmai kommunikációt szolgálják, hanem hozzájárulnak a magyar nyelv versenyképességének megőrzéséhez is. A szaknyelv fejlesztés során egyensúlyt kell teremteni a nemzetközi megfeleltethetőség és a magyar nyelvi sajátosságok megőrzése között.

7. Utóirat

A Rendészettudományi Szaklexikon vezető szerkesztőjeként engedtessek meg nekem egy vele kapcsolatos gondolat. Ha még egyszer ilyen munkába fognék, akkor ragaszkodnék a nem hagyományos könyv formátumhoz, azaz az online változatot erőltetném! Lásd például: Közszolgálati online-, vagy Magyar Katolikus Lexikont.

Az elektronikus adatbázis mellett több érv is szól. Az első és legfontosabb, amely már a köznyelvi szótárak gyűjtésekor világossá vált, hogy szinte lehetetlen tökéletes bibliográfiát létrehozni, azt újra és újra bővíteni kell az időközben felfedezett újabb, vagy módosult tartalmakra tekintettel. Mindez fokozottan érvényes a szakszótárakra, szaklexikonokra, hiszen szerteágazó részterületeket kell egybefogniuk. Lásd: Rendészettudományi Szaklexikon. Egy ilyen folyton változó és sokrétű adathalmaz esetében előnyösebb a folyamatosan bővíthető adatbázis, mint lehetőség. A papír kiiktatásával a könyvnyomtatással járó költségek is

²⁴ Itt konkrétan a Rendészettudományi Szaklexikonra gondolok!

megtakaríthatóak, nem utolsó sorban szinte korlátlanul rendelkezésre álló tárhely lehetőséget biztosít, adott konkrét címszavakkal, kifejezésekkel kapcsolatos részletes, naprakész információk közlésére.

A változásokkal kapcsolatos megállapításaimat mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy ezen írásom kidolgozása során magam is találtam kizárólag a határrendészethez tartozó olyan címszavakat, amit a 2019-ben megjelent Rendészeti Szaklexikon frissítése során már mindenképpen szerepeltetnék.²⁵ Ilyen például: Európai Határregisztrációs Rendszer (EES); Nemzeti Határforgalom és Regisztrációs Rendszer (NHERR); Érintésmentes ujjlenyomat-olvasó készülék; Európai Utasinformációs és Engedélyezési Rendszer (ETIAS); KR Határvadász Ezred. Ennek oka objektív, mivel ezek megjelenése, rendszerbe állítása 2025 közepével-végével vált aktuálissá, így a 2019 évben zárult szakmai lexikonba nyilvánvalóan nem kerülhettek be! De ez is azt húzza alá, hogy a legkörültekintőbb kidolgozás esetén is jogos elvárás a felhasználók részéről 5-6 év után a címszavak frissítésének – esetleg adott szócikk definíciója finomításának – igénye!

Többek között ezért is jobb lett volna a Rendészeti Szaklexikont online formában (vagy is) megjelentetni, ami szerintem a keresés gyorsaságán túl, leginkább a tartalom napra készen tartását jobban szolgálhatta volna!

Felhasznált irodalom

1. Sallai János: Egy idejét múlt korszak lenyomata. A vasfüggöny története.
2. Határőrizet általános elvei, alegységek tevékenysége. HT-2 szabályzat 1967 Budapest.
3. Sallai János: A magyar határőrizet története. Kossuth Lajos Katonai Főiskola. Szentendre.
4. 1949. évi XX. törvény, a Magyar Népköztársaság Alkotmánya.
5. 2004. évi CIV. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény módosításáról.
6. 1974. évi 17. számú törvényerejű rendelet az állam- és a közbiztonságról. (9.§ 1., 2. pont).
7. 40/1974, (XI.1) MT sz. rendelet az MNK államhatárának őrizetéről.
8. 1/1975. (IV.2) BM rendelet a MNK államhatárának őrizetéről szóló MT. sz. rendelet végrehajtásáról.
9. Határőrizeti szabályzat határőr kerület (ezred) részére BM Hőr OP-ság 1975 (Hőr/1)
10. Határőrizeti szabályzat határőr őrs, mélységi őrs részére BM Hőr OP-ság 1975 (Hőr/2)

²⁵ A szereplő szócikkek esetleges módosításával nemigen foglalkoztam, bár tudom a rendészeti jellegű egy-két fogalom meghatározásával kapcsolatban – az elismerések mellett – merültek fel kritikus vélemények is, amit a felújítás során feltétlen szükséges korrigálni kiegészítő magyarázatokkal.

11. Határforgalom ellenőrzési szabályzat forgalomellenőrző pontok részére BM Hőr OP-ság 1977 (Hőr/3)
12. Határőrizeti szabályzat a határőrség sorállománya részére BM Hőr OP-ság 1977 (Hőr/4)
13. Szabályzat a határőrség nemzetközi vonatkozású feladatai végrehajtására BM Hőr OP-ság 1979 (Hőr/7).
14. 1997. évi XXXII. törvény a határőrizetről és a Határőrségről.
15. 2001. évi XXXIII. törvény a határőrizetről és a Határőrségről szóló 1997. évi XXXII. törvény módosításáról.
16. 2007. évi LXXXIX. törvény az államhatárról.
17. 330/2007 (XII.13) kormányrendelet a határterületről, valamint a határátkelőhely területére nem határátlépés céljából történő belépés és tartózkodás szabályairól.
18. 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről.
19. 40/2001. (XII. 23.) BM rendelet a Határőrség Szolgálati Szabályzatáról.
20. 35/2004. (VI. 28.) BM rendelet a Határőrség Szolgálati Szabályzatáról szóló 40/2001. (XII. 23.) BM rendelet módosításáról.
21. 8/2008. (IV. 22.) IRM rendelet a Rendőrség és a Határőrség integrációjával összefüggő és más miniszteri rendeletek módosításáról és hatályon kívül helyezéséről.
22. 2010. évi XLIII. törvény a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról.
23. Magyarország Alaptörvénye (2011.április.25.)
24. Beregnyei József: Határőr értelmező szótár. Egyetemi doktori értekezés 1988 uni-nke.hu tudásportál.
25. Beregnyei József (szerkesztő): Rendészettudományi Szószedet MRTT Budapest 2008 uni-nke.hu tudásportál.
26. Őrzők vigyázzatok a határra! című II részből álló gyűjtemény, Zrinyi kiadó, 2017.
27. Határrendészet kézikönyve, 1907.
28. Rendőrségi lexikon.
29. Bulbuk könyvei.

Fórizs Sándor:

Egy határőr sorkatona szolgálati sérülése

Bevezetés

Aki a levéltárban kutat soha nem tudhatja, mi kerül majd eléje. Gyakran a dokumentumok más jellegű anyagot tartalmaznak, mint amit a borítóra címezésként írtak. Sőt, néha véletlenül több eltérő okmányt is egy iratgyűjtőbe tesznek. Ettől válik a kutatás izgalmassá, mint egy vadászat. Kérelmekkel kapcsolatos régi felterjesztéseket sokat találni a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Lángliliom utca) határőrségi gyűjteményében a volt országos parancsnokság okmányai között. Természetes dolog, hiszen rengeteg volt a sérülés, balesetek, gondoljunk csak az aknamezővel kapcsolatos sérülésekre vagy halálesetekre, a fegyveres balesetekre. Az azért ritkaság, hogy egy ilyen 1951-ben bekövetkezett fegyveres sérülés 33 évet követően bukkanjon fel kérelemként. Ezt a dossziét, amelynek az okmányai nem teljeskörűek, hiányzik a végső eredmény lezárása, szeretném a Tisztelt Olvasónak bemutatni, mint érdekességet. De meggyőződésem szerint sok tanulságot és ismeretet nyújt az eset. Egy iratgyűjtőről van szó 17 anyaggal. Egyedül a doboznak van külön levéltári száma¹, azaz az okmányokra eltérő nyilvántartási kóddal nem lehet hivatkozni.

1. Az alaptörténet

Az 1930-as születésű FM, volt határőr, (több okmányban tartalékos tizedesként szerepel), azzal a kéréssel fordult írásban a Belügyminisztériumhoz, levele a BM Panaszirodához került, hogy határőrizeti szolgálata során szerzett sérülésére tekintettel utólagosan anyagi juttatást kapjon. Nevezett 1950. október 24-én vonult be sorkatonai szolgálatra a soproni kerülethez, majd áthelyezték a kiskunhalasi kerülethez. 1951. május 27-én a lúdvári őrsön járőrszolgálat közben egy határsértő, aki Jugoszlávia irányából szökött befelé, (az okmány az illető nevét is tartalmazza, magyar nevű személy) pisztollyal megsebesítette. A határsértő a tűzharc következtében a helyszínen meghalt. Ő a jobb combjában darabos töréses sérülést szenvedett. Szegeden a III. számú Honvéd Kórházban kezelték 1951. szeptember 16-ig, majd az ápolást követően egy hónap egészségügyi szabadságban részesült. Ezt követően 1953. november 2-áig,

¹ A doboz nyilvántartási száma: MNL OL HOP XIX-B-10, 931. sz. doboz

soros leszereléséig, tovább teljesítette sorkatonai szolgálatát. A kérelem bejelentése idején sérülésével kapcsolatban okmányok nem álltak a rendelkezésére, az egyik feltételezés szerint eredetileg gyógyultnak nyilvánították.

2. A Belügyminisztérium Központi Panasziroda levele a határőrség országos parancsnoka részére. 1984.05.07.

Az FM volt sorkatona által írt levelet, itt 1. sz. kérelem, továbbították a határőrséghez, a fogalmazás szerint: „Mellékelten megküldöm – végleg eredetiben – illetékes állásfoglalás és a levélírónak történő válaszadás végett FM... beadványát melyben a határőrségnél elszenvedett sérülése után anyagi juttatást kér.”

3. FM volt határőr két kérelme.

Az iratgyűjtőben összesen két kérelem található.

1. sz. Kérelem, dátum nélkül

A dossziében megtalálható a volt katona kézzel írott féoldalas kérelme egy kockás füzetlapra írva. A címzés „Tisztelt Minisztérium”. Kiemelésem a szövegből: „1951 május 27-én egy fegyveres provokáció alkalmával lövést kaptam, jobb combcsontom darabokra tört mégis győztesen kerültem ki a tűzharcból. Amiért tizedessé léptettek elő, megkaptam a határőrjelvény aranyfokozatát és 1953-ban bejegyezték nevemet a D. I. Sz. dicsőség könyvébe. 1984 áprilisától nyugdíjba mentem. Bizony a lövési sérülés nyomát most érzem csak igazán...és a lábam is rövidebb lett...nem kapok utána semmi juttatást. Kérem lehetséges e az ilyesmi. Szíves válaszukat várom. Tisztelettel FM volt Áll. határőr tizedes”

2. sz. Kérelem, 1984.08.13.

Már az eljárás folyamán később beküldött kézzel írott kérelem, amelyről hiányzik a címzés, (talán a borítékon lehetett), így nem tudhatjuk kinek szólt. Biztosan nem a határőrségnek vagy a BAZ megyei Kiegészítő Parancsnokságnak, mert ezekre hivatkozik, hogy a problémáját ismerik. A korábbiakhoz képest kiegészítés, hogy sorkatonai szolgálatára Sopronba vonult be, innen került a halasi határőrkerülethez. Mint írja: „... határsértő üldözése közben olyan súlyos sérülést kaptam (jobb comb csontom darabokra tört) ami örökre nyomot hagy maga után. Kórházba kerültem kórházi zárójelentés a vezető orvosnak lett leadva ezért nincs birtokomban se zárójelentés se baleseti jegyzőkönyv.” Írja, eddig azért nem tett kárigény bejelentést mert nem volt tájékozott a lehetőségekről. „Ezek után kérem részemre a kártérítés kifizetését.” fejezi be levelét.

4. Jelentés az országos parancsnoknak. 1984.05.22.

A jelentést aláírta a Szervezési és M osztályvezető, akit a helyzet kivizsgálásával bíztak meg. Közösen vizsgálták a kérelem kérdését a BM Terv és Pénzügyi Csoportfőnökség Illetmény, Munkaügyi, - és Nyugellátási Osztállyal, a 9. határőrkerület Szerv. „M” csoportvezetővel valamint a BAZ megyei Hadkiegészítési és Területvédelmi Parancsnokság érdekvédelmi tisztjével. Az érintett 1984. március 31-ig dolgozott, 35 éves munkaviszonnal ment nyugdíjba az Ózdi Kohászati Művektől. Jogásza javaslatára írt a BM-be, remélve, hogy nyugdíját felemelik a korábbi keresete 100%-ára.

Sérülése, mivel feltehetően gyógyultnak nyilvánították semmilyen okmányában nem szerepel. Megállapítások: „1953-1984 között FM nem kezdeményezte felülvizsgálatát, segély vagy járadék folyósítását.”, „nevezett ügyének rendezésére a polgári jog kártérítési szabályai az irányadók”.

A kivizsgálók lehetőséget látnak segítségnyújtásra, amennyiben sikerül kapcsolódó okmányokat beszerezni - ügyeletestizti jelentés, jegyzőkönyvek, kórházi zárójelentés – ezek alapján esetleg lehetséges, hogy az országos parancsnok utólag szolgálati kötelemekkel összefüggőnek nyilvánítsa a történeteket és ennek alapján az érintett kérelmet nyújthat be. Járadék folyósítását kérheti a BM Terv és Pénzügyi Csoportfőnökségtől.

Javaslat: segítségnyújtás a szükséges dokumentumok beszerzésében és a kérelem benyújtásához.

A jelentéshez a parancsnok kézírással fűzött észrevételeket:

- „1) A javaslatokkal egyetértek az illetékesek felé a nevemben intézkedj.
- 2) A válaszlevél aláírásakor szóbeli tájékoztatást kérek.
- 3) Ekkor megbeszéljük a továbbiakat.”

5. „F ügy” feliratú, a teendőket összefoglaló javaslat.

Az anyagnak nincs fejrésze, aláírása, dátuma.

Készítője az alábbi észrevételeket tette:

- a lakóhely szerint illetékes Társadalombiztosítási Igazgatósághoz baleseti rokkantsági nyugdíjigényt lehet benyújtani;
- ezen igény elbírálásához a BM-nek, illetve a határőrségnek igazolni kell, hogy az érintett szolgálati kötelemekkel összefüggő balesetet szenvedett;
- az Országos Orvosszakértői Intézetet nyilatkoztatni szükséges, hogy a balesetből eredő munkacsökkenés hány százalékos, amennyiben az 50% felett van, úgy baleseti rokkantsági nyugellátásra jogosult és ez több mint az öregségi nyugdíj.

6. A határőrség országos parancsnokának a kérelem ügyében elküldött levelei.

6.1. A határőrség országos parancsnokának levele a vezető orvoshoz. 1984.05.21.

Természetes módon az országos parancsnok az egészségügyi vonalon próbált tájékozódni az ügyben és a vezető orvoshoz fordult. Levele egyik részlete: „Lehetőség van arra – amennyiben az ügygel kapcsolatos okmányok előtalálhatók /pl.: kórházi zárójelentés/ - hogy balesetét az utólagosan felvett sérülési jegyzőkönyvbe „Szolgálati kötelemekkel összefüggő” - nek minősítsem és ennek alapján nevezett baleseti járulék folyósítását kérheti a BM Terv és Pénzügyi Csoportfőnökségtől. A fentiek alapján nyújtsatok segítséget a hiányzó okmányok beszerzéséhez.”

A levél alján a következő tintával írott bejegyzés olvasható: „Az 1956 előtti dokumentáció megsemmisült. A jelenlegi MN kórházak sem tudnak felvilágosítást adni 1956 előtti betegségek – sérülések esetében.” Bélyegző lenyomata: „Belügyminisztérium vezető orvos 6”.

6.2. Az országos parancsnok levele a kiskunhalasi kerület parancsnokához, 1984.05.21.

A levélben a történetet ismerteti és kéri a kerület parancsnokát, gyűjtsenek adatokat az eseménnyel kapcsolatban. Egy számomra érdekes mondat szerepel a szövegben: „Elmondása alapján 1951 májusában előléptették tizedesnek.” A fogalmazás mutatja, 1984-ben mennyire nem voltak adatok, okmányok az 1956 előtti szervezeti tevékenységgel kapcsolatban.

6.3. Az országos parancsnok levele a balassagyarmati kerületparancsnoknak. 1984.05.21.

A halasi levélhez hasonlóan kéri a kerületet a történetet leírva információk felkutatására és kapcsolattartásra a megyei Kiegészítő Parancsnoksággal.

6.4. Az országos parancsnok levele a Borsod-Abaúj- Zemplén megyei Hadkiegészítési és Területvédelmi Parancsnokság parancsnokának. 1984.05.21.

Értesíti a parancsnokot a kérelemről és annak háttéreseményeiről. „Mivel 33 évig kártérítési igényvel nem élt, így ügyében nem intézkedhettünk.” Kéri, amennyiben FM a parancsnoksághoz fordul nyújtsanak neki segítséget.

6.5. Az országos parancsnok levele FM kérelmezőhöz. 1984. 05. (?)

Tájékoztatja a kérelmezőt, hogy a BM Panaszirodához írt levelét megvizsgáltatta. „A határőrizeti szolgálatban történt sérülésének körülményei ismeretesek, az akkori helytállása ma is példaképpül szolgál személyi állományunk előtt.” „...természetes, hogy a munkában, katonai szolgálatban bekövetkező testi sértés, betegség esetén kártérítés jár.” Felhívja a figyelmét az eljáráshoz szükséges okmányok beszerzésére. Ehhez a határőrség és a kiegészítő parancsnokság segítségét ígéri. Kéri, tegyen meg mindent ő is a szükséges dokumentumok felkutatásáért.

7. Kivonat az 1951. május 29-i napi határőrségi központi jelentésből.

„A kiskunhalasi kerület Ludvári őrjárőre folyó hó 27-én 23.30-kor a fegyverét eredményesen használta egy befelé jövő határsértő ellen. A határsértő a járőr egyik tagját a combján megsebesítette. A fegyverhasználat következtében a határsértő meghalt.” A menekülő határsértőre a járőrtárs „puskájából 3 lövést, a járőrparancsnok pedig a géppisztolyából 7 lövést adott le...” „A járőrparancsnok a járőrtársat azonnal elsősegélyben részesítette, majd a sérültet a Szegedi III. sz. Katonai Kórházba szállították.” „A kivonat hiteles”, bélyegző, aláírás.

Figyelemre méltó, hogy a napi jelentés nem tartalmaz neveket. Talán az igen magas szintű konspiráció miatt?

8. Felterjesztések.

8.1. A kiskunhalasi kerületparancsnok jelentése 1984.07.06.

Az országos parancsnok utasítását követően a halasi parancsnok felterjesztett három nyilatkozatot és egy általa elküldött zárójelentés kérelmet. A nyilatkozatot tevő személyek:

- DL volt őrparancsnok.
- IL volt járőrparancsnok.
- BJ volt határőr.

8.2. DL egykori őrparancsnok nyilatkozata. 1984.06.14.

A katonák „a felső Tiszaparton az un. Barna Gátórháznál teljesítettek szolgálatot.” „Körülbelül 23,00 – 24,00 között a járőr azt hallotta, hogy a vízből valaki kijött.” Rendkívül sötét éjszaka volt. Felszólították „állj ki vagy”. A felszólított személy lövést adott le és ez a lövés FM combját találta el. „Mégkívánom jegyezni, hogy a lövedék dum – dum golyó volt, amely a combcsontokat teljesen szétroncsolta.” J tizedes járőrparancsnok ekkor fegyverét használta és a határsértőt agyonlőtte. A katona lábát a kórházban le akarták vágni, amihez az őrparancsnok nem járult hozzá. A nyilatkozat szerint: „Telefonon Piros László vezérőrnaggyal, az akkori Országos Parancsnokkal az eseményt röviden közöltem, aki azt az utasítást adta, hogy rövidesen Szegedre utazik repülőgéppel, addig a lábát nem lehet amputálni.”

Bélyegzőlenyomat és a nyilatkozó aláírása, személyi adatai.

8.3. IL volt járőrparancsnok nyilatkozata. 1984.06.19.

„Huszon harmadikán éjszakára mentünk szolgálatba FM -el. 23 óra körül észrevettük, hogy Jugoszlávia felől egy személy közeledik. Erre FM felszólította az illetékest, hogy álljon meg. Az megállt, de már lőtt is. Ennek következtében F elvtárs combját találta el. A határsértő a gátórház felé vette az irányt, mire én géppisztollyal, FM pedig puskával lőttünk rá, és ennek

következtében a személy a helyszínen meghalt. ... FM-t elsősegélyben részesítettem. Az őrsről és a zászlóaljtól kijöttek a helyszínre, és FM-t bevitték a Honvéd Kórházba.”

Bélyegzőlenyomat és a nyilatkozó aláírása, személyi adatai.

8.4. BJ volt határőr sorkatona nyilatkozata. 1984. 06.26.

Nevezett a szomszédos őrsön teljesített szolgálatot. Az eseményről a zászlóaljparancsnok által tartott állománygyűlésen szerzett tudomást. A történetet az előzőekkel egybehangzóan írta le. Hozzátette: „Bátor helytállásukért a Kerület Parancsnok Elvtárs I szakaszvezetőt őrmesterré, F hőr.-t tizedessé előléptette”. „Az eseményekkel kapcsolatban mást elmondani nem tudok.”

Bélyegzőlenyomat és a nyilatkozó aláírása, személyi adatai.

9. BM Terv és Pénzügyi Csoportfőnökség levele. 1984.08.28.

Megküldték a határőrség részére FM második kérelmét. Láthatólag őket is zavarja az idő múlása, és hogy nincs előrelépés. Kérik: „Amennyiben bármilyen feljegyzést, eseménynaplóba való bejegyzést sikerülne fellelni, úgy kérem, annak hiteles másolatát részünkre megküldeni szíveskedjék.”

10. Okmányok megküldése. 1984.09.14.

Található az okmányok között egy kísérőlevél, amely az előző pont válasza. Címzett a BM Terv és Pénzügyi Csoportfőnökség. Aláírta a szervezési osztályvezető, aki feladatuk kapta a kérelem intézését a határőrség részéről. Felterjeszti a beszerzett okmányokat, a három db nyilatkozatot, az ügyeleti jelentés napi kivonatát és egy „kórházi értesítés” megnevezésű mellékletet. Ezek nem találhatók az iratok között, így az utóbbi tartalmáról nem tudunk semmit.

Úgy tűnik, ennyi dokumentumot sikerült a határőrségnek beszerezni, a kérelem további sorsáról nincsenek adataink.

Befejezés

A bemutatott iratgyűjtő nem teljes, nem tudjuk mi lett a kérelem sorsa. Talán valahol a Belügyminisztérium okmányai között rejtőzik az ügy folytatása. Elgondolkodtató, a sérült katonát nem szerelték le. Vagy a sebesülése nem volt olyan súlyos, mint amit itt az adatok tükröznek, vagy az általános szigorúság az oka. Ne feledjük, hároméves volt a katonai szolgálat. Néhány észrevételt tehetünk a történetek akkori körülményeivel kapcsolatban.

A befelé irányuló határsértés és az elkövető fegyverhasználata esetleg beleillik a magyar – jugoszláv ügynökháború menetébe. Mindkét fél küldött át személyeket az államhatáron különböző feladatokkal.

A határőrség szervezete a jugoszláv viszonylatban őrs – zászlóalj – kerület rendszerre épült. A zászlóalj szint meglehetősen nehézkesé tette az irányítást. Mostani megítélés szerint feleslegesnek tűnik és óhatatlanul jelentős tiszthiányt támasztott, hiszen volt olyan időszak amikor 20-nál több zászlóalj volt a rendszerben. Esetleg a gyenge motorizációt ellensúlyozta, amikor nem voltak képesek jelentősebb létszámot a kerület egyik pontjáról a másikra rövid idő alatt szállítani és így helyben tartottak nagyobb erőket.

A járőrök fegyverzete vegyes volt, ami itt kitűnik a dokumentumokból. A járőrparancsnok géppisztollyal (PPS), a járőrtárs puskával, majd később karabéllyal ment szolgálatba.

A határőrség ügyeleti jelentései az elmúlt 24 óra legfontosabb eseményeit tartalmazták viszonylatokra és eseménytípusokra lebontva. Szinte a legmegbízhatóbb okmányoknak mondhatjuk, bár nagyon szűkszavúan nyilatkoztak a történésekről. Esetenként tapasztaltam, hogy a napi jelentésekből súlyos, bekövetkezett ügyek hiányoznak, miközben másik dokumentumban arra valamilyen utalás található. Ebből arra következtetek, hogy utasították az ügyeletes tisztet, ne szerepeltesse az adott információt valamilyen okból kifolyólag jelentésében. A napi jelentéseket naponta megküldték a társ és előljáró szerveknek, ezért 10-20 példányban készültek. A levéltár egy -egy példányt őrzött meg amelyre néha felírták, kinek lett megküldve. Az 50-es évek elején az okmány kezdésként a jugoszláv irány aznapi helyzetével foglalkozott, ez volt a határőrizeti tevékenység főiránya. Később átálltak az osztrák szakasz első helyen történő bemutatására. Érdekesség még, 1956-ban az októberi események idejéről nincsenek napi jelentések az Országos Levéltárban. Vagy nem készültek, vagy utólag megsemmisítették őket.

1956. október 23-át követően a határőrségnél megkezdtek biztonsági okokból az irattári anyagok megsemmisítését. Esetleg ez is hozzájárulhatott a katona okmányai eltűnéséhez.

Felhasznált irodalom

1. Levéltári dokumentum, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára HOP XIX-B-10, 931. sz. doboz.

Sallai János – Horváth Pál:

40 éve történt, hatályba lépett a 0001/1985-ös határőrségi körlevél

Absztrakt

Az 1980-as évekre egyértelművé vált, hogy a két szövetséges ország Románia és Magyarország eltérő úton halad a szocializmus építésében. A két ország kapcsolatát jelentősen megterhelte, hogy a Romániában élő magyar kisebbség jogait, lehetőségeit folyamatosan szűkítette a román politikai vezetés, élen a román diktátorral: Nicolae Ceaușescuval. A magyar rádió és tv adások és a magyar sajtómegjelenések minimális szintre csökkentése, továbbá más magyar kulturális jogok megnyirbálása, valamint a román falurombolás nemcsak a magyar szocialista politikusoknál, hanem nyugaton is kiverte a biztosítékot. A Romániában élő magyarok nehéz helyzetét kívánta könnyíteni az a szigorúan titkos intézkedés, amely megengedte a legálisan Magyarországon tartózkodóknak, hogy titokban Ausztriába vagy Jugoszláviába továbbutazhassanak. Ez a rendelkezés a BM Határőrség Országos Parancsnokának 0001/1985. sz. Körlevele a román állampolgárokkal kapcsolatos eljárásokra, szigorúan titkos volt és csak egy példányban készült. Annak idején csak a felső vezetők láthatták, a középvezetőktől alacsonyabb rangúak csak szóban kaptak róla tájékoztatást. 1985-1990. között több ezer magyar nemzetiségű román állampolgár hagyhatta el Magyarországot Jugoszlávia vagy Ausztria irányába.

Kulcsszavak: államhatár, határőrizet, szocializmus, Románia, Magyarország, határátlépés.

Négy évtizede történt, hogy Magyarország annak ellenére, hogy tagja volt a Varsó Szerződésnek, az akkori szövetséges, Románia magyar nemzetiségű állampolgárait az osztrák-magyar határon titokban kiengedte. Az akták tartós titkos kezelése miatt csak szóbeszéd tárgya volt a Magyarország nyugati határátkelőhelyein jelentkező magyar nemzetiségű román állampolgárok kiengedése. Bár pontos statisztikák nem készültek, a határőrség vezetőivel készített interjúk alapján a kiengedettek száma 3500 fő körül lehetett. Ennek a folyamatnak a

részeként juthatott ki Nadia Comăneci román tornász csillag is Ausztrián keresztül az USA-ba (1989. november). Nagyon fontos, hogy egy folyamatról van szó, amely a román-magyar szövetségi és diplomáciai (nem feltétlen nevezhető „baráti”) együttműködés ellenére teremtette meg a feltételeket, amely elvezett a 0001/1985-ös határőrség parancsnoka által kiadott szigorúan titkos körlevélhez.

A folyamat megértéséhez mindenképp vissza kell mennünk a második világháború befejezését követő időszakához, amely során Románia és Magyarország is a szovjet blokk részévé vált, Magyarország elveszítve a II. bécsi döntés által visszakapott Észak-Erdélyt. A szocialistává vált országok között a határt, ha nem is vasfüggönyként, de szigorúan őrizték, főleg Románia. Az 1960-as évektől kezdve a Román- és Magyar Népköztársaságok a Varsó Szerződés tagjaként közös elveket vallva építették a kommunizmusba vezető utat, de mégis külön-külön. Jelentősen eltérő fejlődést mutatott a két ország. Románia kommunista vezetése Nicolae Ceaușescuval az élen, a szocializmus sajátos útjára lépett. A román politikai vezetés, az ország erejét meghaladó ipari fejlesztésekbe kezdett és az ország életszínvonal romlása árán is visszafizette a nyugati adósságokat. Belekezdett egy falurombolási programba, amely egyaránt nagy áldozatokat eredményezett a vidéki Romániában. Az általánosan romló életszínvonal mellett különösen negatívan hatott a magyar nemzetiségű lakosságra a magyar nyelvű oktatás, a kulturális lehetőségek (színházak, sajtótermékek) valamint a tv és rádió adásainak korlátozása. Mindezek felett mindenütt ott lebegett a román állambiztonság, a Securitate pallosa. Mindenkit lehallgattak, megfigyeltek, akit veszélyesnek tartottak a román kommunista vezetők. Ezzel egyidőben Magyarországon az 1956-os forradalom után az 1960-as évektől életszínvonal növekedésnek lehettek részesei a magyarok. Egyre jobban és egyre többet (nem korlátlanul) utazhattak a magyar állampolgárok. A termelőszövetkezetek átgondoltabb működésének, háttájjik megengedésének eredményeként a boltok is lényegesen jobban ellátottak voltak élelmiszerekkel, mint Romániában. A nagy különbség a 70-es évek elején kezdődött. Előtte Romániában is Magyarországhoz hasonló volt az életszínvonal, s ezt a szerzők a két országban külön-külön megtapasztalták.

Az, hogy a szocialista táboron belül a két ország sok dologban különbözött, az 1970-80-as évekre egyre nyilvánvalóbbá vált. A szocialista időszakban mindkét országban a nemzetiségi és a határkérdés a nagyközönség előtt tabuként kezelt téma volt. Érvényben volt ugyan a kishatárforgalmi¹ egyezmény, és a szomszédos országok állampolgárai kölcsönösen látogathatták egymás államait, de már ezen a területen is érzékelt az aszinkron

¹ MNK Elnöki tanácsának 1969. évi 43. sz. tvr.

kapcsolatot². Ennek legszemléletesebb jele a közös államhatár őrizetének eltérése. Romániában a magyar határhoz közeledve egyre jobban lehetett érzékelni a román határőrizeti szervek jelenlétét. Már a mélységben kontrollálták a határ felé tartó járműveket és embereket. Műszaki akadályokat raktak le a határra vezető utakra, magasfigyelőket emeltek, a határtérségben való mozgás megfigyelésére.³

Ezzel szemben Magyarországon, a román határszakaszon a „nagyhatárszakasz, kis őrs” elvét alkalmazták, ami azt jelentette, hogy egy-egy kis létszámú határőr őrs működési területe nagy határszakaszra, 30-40 kilométerre terjedt ki. Ebben az időben a magyar területen a nyírbátori és az orosházi határőrkerület parancsnokságok őrsői őrizték a román-magyar államhatárt. A baráti viszonylatra jellemzően csak egylépcsős volt a határőrizet, csak a fő irányokba hoztak létre a határsértők valószínű mozgása idejére 2-3 vonalas határőrizetet. A határőr őrsöket tisztek (általában 2 tiszt/őrs) vezették, a járőrszolgálatot sorállomány látta el. Egy őrsre 16-30 km-es határszakasz jutott. Általában rendelkezett az őrs egy teherautóval (IFA) vagy egy terepjáró (UAZ) gépkocsival, és őrsönként 2-6 Simson segédmotorral, illetve kerékpárokkal. A határőrizet legfőbb eszköze a járőr felszerelésen túl a H-63-as jelzőkészülék, lovakkal, kutyákkal. Nyugodtan kimondható, hogy a román-magyar határszakaszra viszonylag szerény technikai felszereltség jutott, miközben a román irányból működő embercsempészeknek ekkor már kínai gyártmányú 8-10 km hatótávolságú, gépkocsiba szerelt és kézi rádiójuk volt. A vezetékes híradás csak a járőr vonalakra volt kiépítve, míg a rádióforgalmazást „Szokol” típusú szovjet rádióval oldották meg.⁴

Ebben az időszakban a magyar-román politikai kapcsolatokat mi sem jellemezte jobban, mint hogy a két szomszédos pártvezér alig-alig találkozott egymással a hatalmuk több évtizede alatt. Legjelentősebb talán az 1977-es debreceni-nagyváradai találkozó, ami mégis alig hozott valami eredményt. Valószínűleg ennek hatására kerülhetett sor a magyar-román kishatárforgalmi egyezmény⁵ módosítására, amelyet követően mindkét állam államhatárától számított 20 km-es területsávban rögzítették a kishatárforgalmi egyezmény területi hatályát, míg az időbeni hatályt 12 alkalommal 6 napig tartó kint tartózkodásban állapították meg. Egy korábbi BM rendelet⁶ ugyanakkor kivette a látogatható városok közül Szatmárnémetit és Nagyváradot. A nyolcvanas

² Sallai János: A schengeni rendszer és a kishatárforgalom. In: Tóth, Judit (szerk.) Schengen: A magyar-magyar kapcsolat és az uniós vízumrendszer árnyékában. Budapest, Magyarország: Lucidus Kiadó, (2000) pp. 49-62. 14 o.

³ Sallai János (2019): A változások kezdete, az erdélyi magyarok kiengedése a nyugati határon 1985-től. In: Nemzetbiztonsági szemle 7. évf. 3. sz. 70-80. o.

⁴ Papp Lajos Csaba (2012): A magyar-román államhatáron átnyúló rendészeti együttműködés korszerűsítési lehetőségeinek kutatása. PhD. disszertáció, NKE. Budapest.

⁵ MNK Elnöki Tanácsának 1977. évi 31. sz. tvr.

⁶ 1/1970 (I. 11.) BM sz. rendelet

években a magyar-román határ „baráti viszonylatnak” számított, ami azt jelentette, hogy egy titkos megállapodás alapján a két ország a tiltott határátlépőket kölcsönösen visszaadta egymásnak.⁷ A baráti viszonylatra jellemző volt a magyar határőrség részéről a fegyverhasználat korlátozása is.

A megromlott román-magyar kapcsolat⁸ 1980-as évek végére a magyar pártsajtó és a két ország politikai vezetésének is folyamatosan napirenden lévő témájává vált, amelynek egyes elemei a határon lecsapódtak.⁹ Románok mindenféle tájékoztatás nélkül fordították vissza a magyar utasokat, turistákat a román-magyar határátkelőhelyeken.¹⁰ A 80-as évek végén már az is visszautasítás tárgyát képezte, ha valakinél magyar Népszabadságot találtak a román vámosok vagy határőrök.

A kialakult helyzetet mi sem mutatta jobban, mint az a tény, hogy az ekkor ellenséges NATO szervezet legfelsőbb politikai testülete is foglalkozott a Romániában élő magyar kisebbség helyzetével és Erdéllyel. E szerint: „A magyarok főként az oktatás „elrománosítását” bírálják, mivel attól tartanak, hogy az nem csupán a magas képzettségeket igénylő munkakörökben fogja minimálisra csökkenteni a magyarok alkalmazását, de fokozatosan veszélyezteti a jellegzetes magyar kultúra létét Erdélyben. Ceaușescu elnök nemzetiségi politikája a román nacionalizmus terméke, amely mind külpolitikájának, mind egy erős központosított nemzeti állam létrehozására irányuló belpolitikájának lényegét képezi.”¹¹

A magyar-román határkapcsolatokat ekkor már feszélyezte az a tény, hogy a két ország között kiadatási egyezmény volt érvényben, amely szerint az illegálisan Magyarországra lépő román állampolgárokat vissza kellett adni a román határőrizeti szerveknek, és a visszaadott román állampolgárokra börtön, illetve testi fenyítés várt.

A magyar-román állam politikai vezetése között feszült volt a viszony¹², hisz ebben az időben a kötelező KGST, vagy Varsói Szerződés csúcs értekezletein kívül a két állam politikai és állami vezetői csak kiemelt ünnepeken, kötelező protokolláris látogatásokon találkoztak

⁷ Sallai János (2021): Interjú Dr. Pap Csaba határőr alezredessel. 2021.05.06.

⁸ Földes György (2007): Magyarország, Románia és a nemzeti kérdés 1956–1989. <https://epa.oszk.hu/00400/00458/00130/foldesgy.html> letöltve 2026. 01. 19.

⁹ Sallai János - Horváth Paul (2021): The “evaporation” of Romanian citizens towards Western Europe, with the secret help of Hungary, between 1985 and 1989. *STUDIA UNIVERSITATIS BABES-BOLYAI HISTORIA* 65

¹⁰ Sallai János (2019): A változások kezdete, az erdélyi magyarok kiengedése a nyugati határon 1985-től. In: *Nemzetbiztonsági Szemle* 7. évf. 3. sz. 70-80. o.

¹¹ Révész Béla (2009): A magyar–román viszony problémátörténetéből az 1980-as években. In: *Acta Universitatis Szegediensis. Sectio politico-juridica*, 72

¹² Stefano Bottoni (2013): Vonakodó képek. A magyar állambiztonság és Románia, 1975–1989. chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglcfindmkaj/https://epa.oszk.hu/00600/00617/00028/pdf/EPA00617_tortelenmi_szemle_2013_01_079-117.pdf letöltve 2026. 01. 19.

egymással. Romániában a magyarságot negatívan érintő intézkedések (pl. falurombolás¹³) a magyar politikai élet vezetőinek figyelmét sem kerülték el. A kérdés rendezésére a szocialista táborban (ahol a nemzetiségi és határkérdés tabu volt) az akkori keretek között nagyon csekély esély kínálkozott, talán ezért is választották a magyar nemzetiségek segítségének azt a formáját, hogy aki eljut legálisan Magyarországra, és tovább akar utazni nyugatra, annak nem vizsgálják meg az útlevelének területi és időbeni érvényességét, hanem tovább engedik. A döntés meghozatalában valószínűleg nagy szerepet játszott, hogy az „MSZMP vezetése maga is egyre súlyosabbnak látta a határon túli magyarság helyzetét, de nem látott esélyt arra, hogy a román pártra gyakorolt nyomás fokozásával eredményt érjen el.”¹⁴ A román-magyar viszony romlását jelezte, hogy 1985. januárjában a „magyar külügyminisztérium összefoglaló elemzést készített Románia belső helyzetéről és külpolitikájáról.”¹⁵ Ekkor már közismertté vált, hogy Románia erőszakosan, nagy ütemben fizeti vissza külföldi adósságait, melynek következménye, hogy Romániában csökkent az életszínvonal, nagymértékben korlátozták a fogyasztást, amellyel egyenes arányban növekedett a belső társadalmi feszültség. Ez a román politikai vezetés, élen a pártfőtitkár, Ceaușescu személyi kultuszával és nacionalista¹⁶ politikájával párosult. Mindezeknek viszont további következménye az országot elhagyni kívánó magyar, szász és román nemzetiségű állampolgárok által elkövetett illegális határátlépések számának felfutása lett. A helyzetet 1985-re súlyosbította a magyar-román határon kialakult krízis, amely következtében: „Egyre szigorúbb ellenőrzés alá vonták a magyar turistákat. Ez a szigorítás már 1984-ben is érezhető volt, amikor április és december 31. között 2790 magyar állampolgárt fordították vissza a határról, mert meg nem engedett sajtótermékek, könyvek stb. voltak náluk. 1985 első öt hónapjában ez a szám már közel 1500-ra rúgott.”¹⁷ Továbbá folyamatosan nőtt a jelzett időszakban a Magyarországra áttelepülők¹⁸ száma.

A kialakult, jónak nem minősíthető román-magyar viszony a magyar belpolitikai életre is hatással volt. Ezt az akkori felső pártvezetés néhány tagjának a kijelentései is alátámasztották.

¹³ 1988. április 29-én jelentette be Nicolae Ceaușescu párt és államfő, hogy "agráripari centrumokat" hoz létre, azaz kezdetét vette a falurombolás, amely intézkedés aránytalanul magasan érintette a magyar nemzetiségű településeket.

¹⁴ Földes György: MAGYARORSZÁG, ROMÁNIA ÉS A NEMZETI KÉRDÉS 1956-1989. Napvilág Kiadó. Budapest 2007. 301. o.

¹⁵ Uo. 340. o.

¹⁶ „A román politika a nagyszámú romániai magyarságot az ország területi egységét fenyegető potenciális veszélynek tekinti. Nyíltan törekszik a magyarság erőltetett ütemű asszimilálására, a magyarságtudat visszaszorítására.”

Forrás: MNL XIX-J-1-j Tájékoztató Románia belső helyzetéről es külpolitikájáról. 1985. január 5.

¹⁷ Földes György: MAGYARORSZÁG, ROMÁNIA ÉS A NEMZETI KÉRDÉS 1956-1989. Napvilág Kiadó. Budapest 2007. 354. o.

¹⁸ 1983: 540 fő; 1984: 887 fő; 1985: 1166 fő

A Hazafias Népfrent akkori vezetője, Pozsgai Imre¹⁹ utalt a Romániában élő nemzetiségekre, és a román kontinuitás elméletének az abszurditására. Ennél erősebben fogalmazott Losonczy Pál, az 1985-ös választás kampányában, amikor a következőket mondta: „tiltakozunk a múlt terheinek szüntelen felszaggatása ellen, éppen úgy, mint a történelemhamisítással párosított ábrándok szövögetése, azok nyílt vagy burkolt hirdetése ellen.”²⁰ Losonczy kampány beszéde végén a szomszédság és nemzetiségpolitika kapcsán az alábbiakat tartotta fontosnak kiemelni: „egyenlő jogok, anyanyelv, érdekvédelem, azonos anyagi és kulturális színvonal.”²¹

Mindezek oda vezettek, hogy a magyar politikai vezetés egy egyedi megoldás kívánt alkalmazni. Mivel egy nemzetközi szerződés felrúgása komolyabb külpolitikai konfliktushoz vezetett volna, ezért egy nem látványos, de hatásos intézkedés bevezetését dolgozták ki. Ennek lényege, hogy a legálisan vagy illegálisan átjutott romániai magyar nemzetiségű állampolgároknak nem akadályozták meg a nyugatra jutását. Ezen túl, akik Magyarországon letelepedni kívántak, azok kérelmét - először csak hallgatólagosan, majd később nyíltan - támogatták. A zavartalan nyugatra jutást a határőrség országos parancsnoka által egy példányban kiadott szigorúan titkos körlevél biztosította.²² Ez a körlevél, amelyet a határőr vezetők és az osztrák-magyar határon szolgálatot teljesítő FEP-es (forgalom-ellenőrző pont, mai nyelven, határátkelőhely) állomány csak szóban ismerhetett meg, 1985. július 15-től sajátos eljárást fogalmazott meg a román²³ állampolgárokkal²⁴ kapcsolatosan. Így a körlevél első pontja szerint: „Azokat a román állampolgárokat, akik a Magyar Népköztársaság területére érvényes útiokmánnyal beléptek és ezen útlevelel birtokában tovább szándékoznak utazni és kilépésre jelentkeznek a budapesti FE-en, valamint a jugoszláv és osztrák viszonylatú átkelőhelyeken, az előírt ellenőrzés és adatfelvétel után még akkor is ki kell léptetni, ha egyébként oda az útlevelel területi és időbeni hatálya nem terjed ki.”²⁵ A külföldiekre vonatkozó, érvényben lévő szabályoktól eltérően a kiadott körlevél szerint azokat az „egyes román”²⁶ állampolgárokat, akik érvényes útlevelel birtokában utaztak Magyarországra, és tovább szándékoztak utazni a

¹⁹ „...Magyarország a jó szomszédságot, a történelmileg egymásra utalt testvérnépek közösségének erősítését, nem pedig a történelemhamisítással szentesített öngazolást, régmúlt, vélt vagy valódi sérelmek felhánytorgatását tartja járható útnak”

Forrás: Az MSZMP XIII. kongresszusának jegyzőkönyve. Budapest, 1985, 418. o.

²⁰ Népszabadság, 1985. május 31.

²¹ Földes György: MAGYARORSZÁG, ROMÁNIA ÉS A NEMZETI KÉRDÉS 1956-1989. Napvilág Kiadó. Budapest 2007. 346. o.

²² A „körlevél” ebben az időben a katonai élet irányításának egyik írásos eszköze volt.

²³ Román alatt a szóban elmondottak szerint magyar nemzetiséget kellett érteni.

²⁴ Belügyminisztérium Határőrség Országos Parancsnokának 0001/1985. sz. Körlevele a román állampolgárokkal kapcsolatos eljárásokra. Budapest, 1985. július 9.
Magyar Nemzeti Levéltár. Határőrségi iratok. XIX-B-10

²⁵ Uo. 1. o.

²⁶ Szóbeli eligazítás szerint: magyar nemzetiségűeket kellett ez alatt érteni.

Ferihegyi FEP-en, vagy a nyugati-déli FEP-ken keresztül, de nem rendelkeztek Jugoszlávia, Ausztria vagy más nyugati állam területére érvényes kiutazási engedéllyel, vízummal, az érvényes protokoll szerint leellenőrizték, majd egy adatfelvételezés után ki kellett őket léptetni az útlevelkezelőnek.²⁷ A kialakult gyakorlat szerint az így kiléptetett állampolgárokat az osztrák vám- és határőrszervek nem fordították vissza. A folyamat kezelésére, a fennakadások elkerülése érdekében az országos vezetés az érintett kerületek felső vezetőjén kívül a FEP-ek vezetőit és a felderítő vezetőket vonta be. Az érintett útlevelkezelők csak minimális, a végrehajtáshoz elengedhetetlenül szükséges információval rendelkezettek. Az így kiléptetett román állampolgárokról csak az útlevelben rögzített személyi adatokat és az útlevelszámot jegyezték fel. Az adatfelvétel után az útlevelkezelő a felvett adatokat tartalmazó lapra beütötte a kiléptetés bélyegzőt, majd továbbította az átkelőhely ügyeletes tisztjének. Ezeket az adatlapokat az ügyeletes tiszt összegyűjtötte, és szolgálati úton, zárt borítékban a kerület felderítő alosztály vezetőjének továbbította. A kerületektől az adatok a BM Határőrség Felderítő Osztály vezetőjéhez kerültek, aki külön dossziéban gyűjtötte, tárolta ezeket.

A korabeli határőrségi felderítők szerint a magyar intézkedés gyakorlatát érzékelték a román biztonsági szervek is, hisz évente kb. ezer fő nem tért vissza Romániába és az akkori szabályozásnak megfelelően nem adta le az útlevelét. Ezért a Securitate útba indított román ügynököket, hogy a magyar-osztrák határon átjutva jelezzék a magyar határőrizeti szervek alkalmazott eljárásait. A határátkelőhelyeken leadott zárt borítékokban lévő adatokat a határőrség felderítő szolgálata feldolgozta, így beigazolódott a román biztonsági szervek ügynökeinek mozgása. A rendelkezésre álló források alapján a román diplomácia nem jelezte a magyar félnek a tapasztalt megállapodás megsértését. Ennek oka lehetett az is, hogy a (zöld határon) tiltott határátlépést megkísérlő, és elfogott romániai állampolgárokra ez a titkos parancs nem vonatkozott. Őket minden esetben az elfogás után az addigi gyakorlatnak megfelelően eljárva, rövid úton, a BM Határőrség Felderítő Osztály vezetőjének engedélyével vissza kellett adni a román hatóságoknak. Ugyanakkor a körlevél a következő instrukciókat adta még ezzel kapcsolatosan: „A közös államhatáron befelé tiltott határátlépés miatt elfogott román állampolgárokról a román határőrizeti szerveket csak érdeklődésükre és lassítva kell értesíteni.”²⁸

²⁷ Megjegyzendő, hogy sok esetben a kiléptetetteket az osztrák szervek nem léptették be és visszaküldték, akiket a magyar hatóságok a mélységbe irányítottak, ahonnan általában a zöldhatáron próbálkoztak nyugatra jutni, így például Hegyeshalomtól északra, vagy délre az akkor még elektromos jelzőrendszerrel őrzött határszakaszokon.

²⁸ Belügyminisztérium Határőrség Országos Parancsnokának 0001/1985. sz. Körlevele a román állampolgárokkal kapcsolatos eljárásokra. Budapest, 1985. július 9. 2. oldal Magyar Nemzeti Levéltár. Határőrségi iratok. XIX-B-10

A végrehajtás ezen gyakorlatát a jelen tanulmány egyik társszerzője személyesen is átélte, amikor 1985. augusztus 15-én kilépésre jelentkezett a hegyeshalmi határátkelőhelyen.

Az, hogy a 0001/1985-ös körlevélben meghatározottak hogyan érintették az így kijutott magyar nemzetiségű román állampolgárokat, hogyan élték át az osztrák-magyar határon a kijutás perceit, arra a jelen tanulmány egyik szerzője a következőként emlékezik.

„1985. augusztus elsején léptem be Romániából Magyarországra Trabantommal. Velem jött fiatalon özvegyen maradt édesanyám. Egyikünknek sem volt maradása Romániában, édesapám után mi is a Securitate célkeresztjébe kerültünk.

Odahaza hallottam, hogy körülbelül egy héttel azelőtt két ismerős házaspárnak sikerült Magyarországot Ausztria felé elhagynia, azonban senki sem tudta, hogyan. Azzal az eltökélt szándékkal indultunk útnak, hogy ha egy mód van rá, nem megyünk vissza.

Két hétig Budapesten és vidéken lehetőségeket kerestem, érdeklődtem, külföldi ismerősökhöz folyamodtam, de sajnos semmi konkrét információhoz nem jutottam azzal kapcsolatban, hogyan tudnánk „kiszökni“. Útleveleinkben a „kis ablak“ Magyarország, Csehszlovákia, Német Demokratikus Köztársaság és Lengyelország beutazására adott lehetőséget.

Minden előzetes információ hiányában, teljesen ösztönösen fordultam balra Mosonmagyaróvár után, 1985. augusztus 15-én este. A hegyeshalmi határ előtti kiskatona, (határőr) körülbelül öt-hatszáz méterrel a FEP előtt, látva a román rendszámot, félreállított, mondván: mit keresünk mi ott? „Eltévedtünk, Pozsonyba igyekeztünk, itt kötöttünk ki“. „Erre kell visszafordulni, arra van Rajka.“

„De, ha már itt vagyunk, nem nézhetjük meg Bécset, by night?“ „Ahaa, tehát Ausztriába szeretnének kilépni?“ „Igen, ha már itt vagyunk, megnéznénk Bécset, majd utána visszamegyünk Pozsonyba, és folytatjuk utunkat az NDK felé.“

Az őrkunyhóban éppen csengett a telefon. „Hadnagy elvtárs jelentem, semmi különös. Ja, igen, itt van két román, eltévedtek, Pozsonyba mentek volna, de most meg azt kérdik, nem mehetnek-e át Ausztriába... Igen, igen, család, illetve anya és fia... Igen, magyarul beszélnek... Igen, mondom nekik...“

Utána hozzám fordult, rendben, menjünk tovább a FEP-re. „Kit keressünk ott?“, „Már várják magukat.“

A diplomata sávra irányítottak minket, azonnal odajött két ellenőr, egyik elvitte az iratainkat, a másik ott maradt végig mellettünk. „Na, merre, merre?“ „*Hát, nézze, Pozsonyba szeretünk*

volna menni, de eltévedtünk, erre azt gondoltam, ha már itt vagyunk, szeretnénk megnézni Bécset, utána majd visszamegyünk Pozsonyba...“ „Fiatalember, nekem mondja meg, mi lesz az út végcélja?“ „Pozsony, utána az NDK, utána Lengyelországon keresztül tervezzük a visszautat...“ „Fiatalember, nézzen a szemembe: az út végcélja?“

Megszólalni se mertem.

„Nem Németország lesz véletlenül? Nem az NSZK?“ „Nézze, Uram, nagyon jól tudja, ha minket itt most kienged, persze hogy ott kötünk ki, Nyugat - Németországban“. „Na, ez már beszéd, pár perc, és mehetnek“.

Gondolom, izgalmunkat, lelkiállapotunkat különösebben ecsetelni nem kell...

Közben a frissen felújított Trabantomat nézi, csodálja, hiszen sok kütyüt beleépítettem. „Ez a gomb mi? Az a billentyű mire való?“ Kiderült, neki is Trabantja van.

„Uram, valóban kimehetünk?“ „Igen, nyugi, ma egy másik erdélyi magyar családot is kiengedtünk. Minden rendben lesz.“ „Uram, írja le nekem a nevét, címét, visszaküldöm a Trabantot ajándékba.“

Válasza megdöbbenett: „Nem, fiatalember, felejtse el az arcomat, felejtse el azt is, hogy itt járt, ennek amúgy sem lesz nyoma az útleveleiben. A Trabantra meg nagyobb szükségük lesz maguknak odakint, főleg az elején.“

Mindez körülbelül tíz percig tartott, közben több határőr elment mellettünk, látták a román rendszámot, pontosan tudták, mi történik. Mosolyogtak, bátorítottak: „Na, kifelé, kifelé!“ „Sok szerencsét az új életben!“ Az útleveleket visszakaptuk, benne semmi pecsét, semmi jele annak, hogy arra jártunk. Sorompó fel, átgurultunk Ausztriába.

Mindez számunkra annyira hihetetlen volt, hogy teljesen sokkos állapotba kerültünk. Sötét volt, nagy forgalom, kis Trabant, remegő térdek, így történt a balesetünk negyven kilométerrel a határ után, osztrák területen. Súlyos sérüléseink miatt tovább utazásról szó sem lehetett, így végleg Ausztriában maradtunk, amiért így utólag hálás vagyok a sorsnak.”²⁹

A kialakult helyzetet a magyar állambiztonsági szervek is figyelemmel kísérték. Az egyik állambiztonsági vezető jelentéséből megtudhatjuk, hogy a „romániai belső helyzet miatti növekvő elégedetlenség következtében 1985 óta jelentősen nőtt azoknak a román állampolgároknak a száma, akik legálisan vagy illegálisan véglegesen el kívánják hagyni

²⁹ Horváth Pál visszaemlékezése. Lejegyezve Bécs. 2022. jan. 5-én

Romániát. Ezek egy része Magyarországon, megfelelő jogalap hiányában pedig harmadik országban kívánnak letelepedni. Tapasztalataink szerint 1988-ban tovább erősödött a román állampolgárok hazájuk végleges elhagyására irányuló törekvése.”³⁰

A 0001/1985-es szabályozásnak köszönhetően Nadia Comănechi többszörös olimpiai bajnok román tornászlány, hogy megszabadulhatott a román diktatúra karmai közül. 1989. november-december fordulóján a világsajtó címlapjára került a román-magyar határ, amikor is a zöldhatáron Kiszombor térségében, Romániából több román állampolgár társaságában Magyarországra szökött Nadia Comănechi, a többszörös olimpiai bajnok román tornászlány, Románia emblematikus személye, a román diktátor kedvence. Szökésének története a korszak lenyomata is egyben, ezért a későbbi visszaemlékezése jól szemlélteti a román-magyar határ 1980-as évek végi állapotát. E szerint „Az ünnepezt tornász, a zsebében egyetlen fillér nélkül, pusztán a rajta lévő egy szál ruhában vágott neki a szökésnek az éj beálltával, hat barátja társaságában. Comănechi elmondta, hogy a Nyugatra szökését barátja, Constantin Panait, 34 esztendő kaliforniai építési vállalkozó készítette elő.” Constantinnal korábban ismerkedett meg Nadia Comănechi, aki a kiszöktetés céljából érkezett 1989-ben Romániába és kísérte, segítette végig Comănechit a Bécsig tartó útján. A magyar-román határ közelébe egy zsúfolt autóban érkeztek meg. Nadia Comănechi így emlékszik az ezt következő menekülésre: „Éjfélkor indultunk el, a sarat tiporva vágunk át a nyílt terepen. Bukdácsoltunk, és gyakran kényszerültünk kúszni-mászni a jeges pocsolyákban. A szokásos ruhámat viseltem: edzőcipőt, vászondzsekit és farmernadrágot. Abban a ruhában tettem meg az utat, amit most látnak rajtam. Semmi mást nem vittem magammal, még az értékes aranyérmeimet is otthon kellett hagynom, arra sem gondolhattam, hogy magammal hozzak akár csak egy fényképet is a családomról. Az első három órában még volt vezetőnk, egy helybeli férfi, Constantin egyik barátja, aki jól ismerte a környéket. Ő vezetett bennünket a befagyott vizeken és úttalan utakon. Nem vihettünk magunkkal elemlámpát, nehogy felfedezzenek bennünket a határőrök”³¹. Később Kiszombor térségében elfogták őket, bekísérték a magyar határőr őrre. Ezután a szokásos koreográfia szerint végrehajtott kihallgatást követően (amelyre Nadia esetében Budapestről érkeztek le az illetékesek és a Magyar Tornaszövetség egyik vezetője) Nádiját a szegedi Royal Hotelben szállásolták el, ahonnan Constantin segítségével a következő hajnali órákban megszökött és a nyugati határ felé vették az útjukat, ahol Nadia Comănechi visszaemlékezésében tévesen

³⁰ Peredi Rezső Csoportfőnök-helyettes levele Budapest 1988. május 6

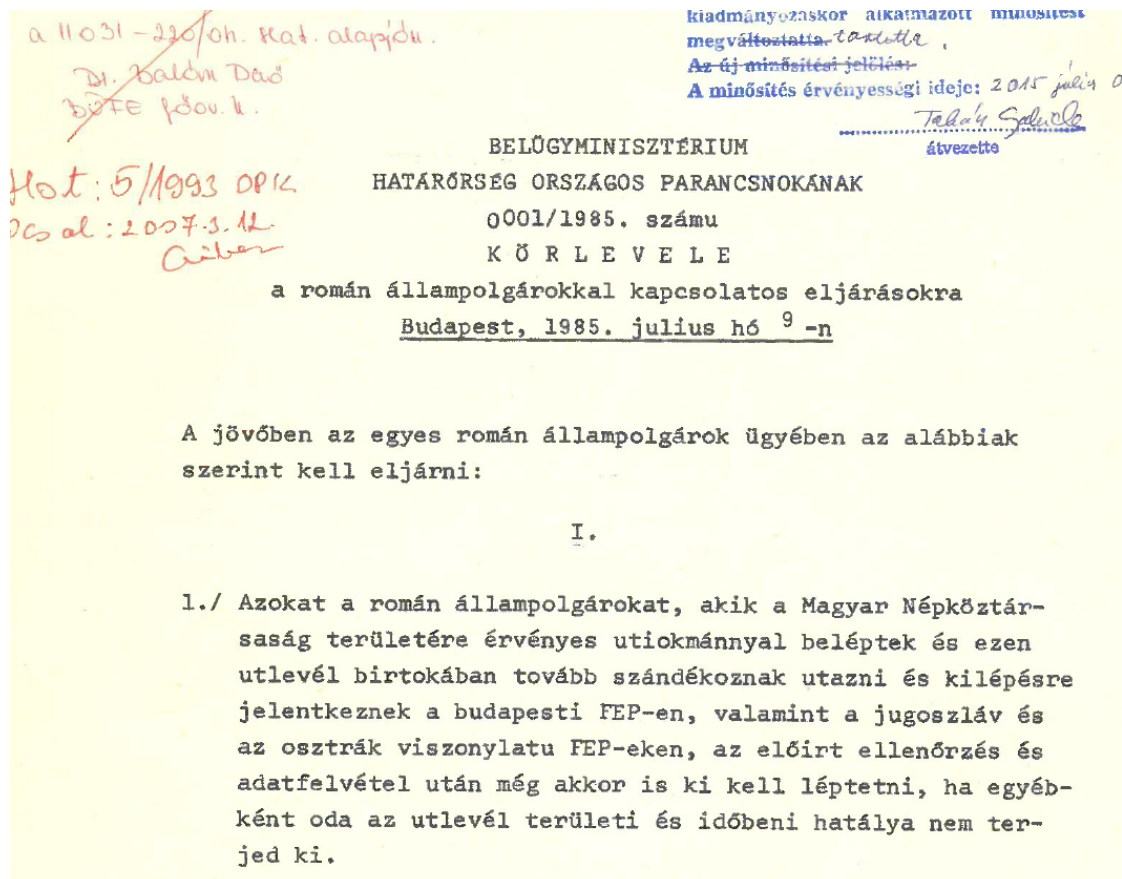
³¹ Sallai János (2023): Határörizet a szocializmusban a román-magyar határon. Határrendészeti Tanulmányok. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://epa.oszk.hu/04200/04220/00059/pdf/EPA04220_hatarrendezeti_2023_02_094-107.pdf letöltve 2026. 01. 19.

megjelölt helyszíntől eltérően a Rábafüzesi FEP-n kilépett Magyarországról és a segítőjével autóval Bécsbe, majd az USA-ba távozott.³²

A szigorúan titkos körlevélről hosszú ideig hallgattak, majd egyre többen nyilatkoztak a végrehajtásáról a hajdani előírást alkalmazók közül. Ám a körlevél meglétére csak a titkosítása megszüntetését követően derült fény, amikor is a levéltár dobozainak egyikéből napvilágra került az egyetlen példány, ami hajdanán kiadásra került.

Harmincöt éve, hogy felszámolták a vasfüggönyt. Életünk és világunk megváltozott. Tudjuk, hogy ez az amúgy irreverzibilis változási folyamat visszafordíthatatlanul előbb-utóbb mindenképpen lezajlott volna. Magyarország azonban büszke lehet a katalizátor szerepére, hiszen jelentősen meggyorsította ezt, s döntő szerepe volt a rendszerváltás gyors és – Romániát kivéve – békés kimenetelében. Ma már jól átlátható, hogy a szocialista rendszerek diszharmóniájának és bukásának az első érzékelhető jele volt az 1985-ben kiadott körlevél, amely hatályba lépését követően elindított egy folyamatot, melyet csak több évtizeddel a rendszerváltások után sikerült feltárni.

1. Melléklet: Részlet a 0001/1985 körlevélből

³² Lengyel Tibor (1990): Akik valóban látták Comănețit. Határőr Magazin, 1990. 45. évfolyam, 9. szám. 8. o.

Ritecz György:

A rendészettudomány kutatási akadályai

1. Bevezető gondolatok

A tudományos kutatásban meghatározó lépés a felismerés, vagyis a mentális folyamat, melyet viszont – nemcsak a természet-, hanem a társadalomtudományok terén is – alapvetően a megismerés alapozhat meg. A megismerés megalapozott és objektív azáltal lehet, ha (megismételhetően) mérhető adatokra támaszkodik.¹ Ezért is fontos, hogy hitelesek és elérhetőek legyenek a tudományos kutatásokat lehetővé tevő adatok.

Civilizációnk alapja az írás, az adatok, szabályok, ötletek, események feljegyzése tette lehetővé a nyilvántartást, a kormányzást és a kultúra megőrzését. Talán egy kicsit leegyszerűsítve, a tudomány, az emberi tudás szisztematikus, igazolt ismeretekre épülő rendszere.² Másképpen fogalmazva a tudomány a természet, társadalom és gondolkodás törvényszerűségeitől, valamint a környező világ megismeréséről és tervszerű befolyásolásának módjairól szóló igazolható ismeretek rendszere.³ Az említett igazolt, illetve igazolható ismeretekhez többek között mérhető, hiteles adatokra van szükség, a szisztematikus, a tendenciákat, folyamatokat, irányokat érzékelhetővé tevő kutatáshoz viszont az is kell, hogy az adatok időben és térben viszonyíthatók, összevethetők legyenek. Ez nincs másképpen a rendészettudomány⁴ területén sem, mivel a rendészettudomány⁵ „az állam- és jogtudományoknak azon ágazata, amelynek kutatási tárgya a rendészet szervezete, működése és a rendészeti jog. A rendészettudomány sajátos módszertana azoknak a társadalomtudományi metodikáknak az összessége, amelyek alkalmasak a kutatási tárgy feltárására.”⁶

¹ Angyal, Ádám (2007): A felismerés és annak 23-féle támogatása. Vezetéstudomány - Budapest Management Review, 38(12). 2-17. old. DOI 10.14267/VEZTUD.2007.12.01

² Horváth Tibor – Palló Gábor – Z. Karvalics László: A tudományról közgazdasági képzésben résztvevő hallgatóknak a Tanulás- és kutatómódszertan tantárgyhoz - https://konyvtar.uni-eszterhazy.hu/public/uploads/tudomanyrol-kozgazdaszoknak-2013_56bc5660ed122.pdf -

³ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/t-4D5B8/tudomany-507F8/> - letöltve: 2024. 11.04.

⁴ Sallai János: A rendészettudomány etablációja és akkreditációja Magyarországon. Rendőrség Tudományos Tanácsa. Budapest, 2021.

⁵ Lippai Zsolt – Sallai János: Helyet kér a rendészettudomány. In: Belügyi Szemle 70/ 9. 2022. 1829-1852. old.

⁶ Boda József (szerk.): Rendészettudományi Szaklexikon. Dialóg Campus, Budapest, 2019. 480. old

Az elmúlt időszakban a tudományos kutatásaim során nem egyszer megnehezítette a kutatást, hogy a kutatás tárgyát érintő objektívnek tekinthető, tudományosan elfogadott adatok, vagy legalábbis azok bizonyos részei a nyílt kutatás során elérhetetlennek bizonyultak, illetve nem egy esetben – tudományosan is bizonyíthatóan – az adatok mögöttes tartalma változott meg. Jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy ezen tapasztalatokat feldolgozza és közreadja a tudományos közélet okulására.⁷

2. Ok és okozat

A tudományos igényesség megkívánja, hogy rendszerben, illetve adott esetben, folyamatában vizsgáljuk meg a kutatás tárgyát. A kauzalitás elvére építve sok esetben az okozatok ismeretében, azokat elemezve tárhatjuk fel a kiváltó okot. Az átláthatóság és a közérthetőbb megközelítés érdekében célszerűnek tűnik egyfajta kategorizálás.

A nyilvános tudományos adatokhoz való hozzáférés akadályainak lehetséges okai:

- a) nemzetbiztonsági, állam- és üzleti titok körébe tartozás;
- b) tudományosan értékelhetetlenné, vagy hiteltelenné válás;
- c) módszertan, szakmai igények, érdekek változása;
- d) politikai okok, társadalmi érzékenység változása.

A - nemzetbiztonsági, állam- és üzleti titok körébe tartozás

A rendészettudomány a kutatási tárgyából eredően, illetve a biztonsághoz való viszonya folytán óhatatlanul olyan ismeretek, adatok feldolgozását is megkívánja, melyek a nemzet- és/vagy állambiztonság körébe tartoznak. Ebből kifolyólag ezen elemek nem nyilvánosak, ezek megismerésének, feldolgozásának nehézségét részletesen leírja Bakóczy Antal tanulmányában,⁸ ezért ezt nem kívánom tovább taglalni.

B - tudományosan értékelhetetlenné, vagy hiteltelenné válás

Ennek a kategóriának a bemutatására talán a legalkalmasabb példa az Interpol nyilvános, országokénti bűnügyi statisztikái. Utólag mondhatjuk, hogy az 1980-as évek vége felé a hidegháború enyhülése valahogy benne lehetett a levegőben. Talán ennek is köszönhetően többen gondolhatták, hogy a nemzetközi együttműködés és bizonyos értelemben a „nemzetek

⁷ Az MTA Rendészeti Albizottsága is tervezi, hogy a közeljövőben, a tudományos kutatás korlátai témában egyfajta workshopot tart.

⁸ Bakóczy Antal: Megismerési akadályok a terrorizmus kutatásában. Belügyi Szemle, 2015/7–8. 88-105.old. DOI: 10.38146/BSZ.2015.7-8.5

feletti”, a közös jólétért való gondolkodás lehetősége nyílhat meg. Ennek része lehetett, hogy az Interpol nem csak bekérte az egyes tagállamok bűnügyi statisztikáit, de azokat évente közre is adta, egy jól szerkesztett formában. A kiadvány minden adata, illetve magyarázata francia, angol, spanyol és arab nyelven is látható, elemezhető volt.

Az alábbi bűncselekményekre⁹ tért ki:

1. gyilkosság;
2. szexuális bűncselekmények;
 - 2.1 nemi erőszak;
3. súlyos testi sértés;
4. lopás;
 - 4.1 nagy értékű lopás;
 - 4.1.1 rablás és erőszakos lopás;
 - 4.1.2 betöréses lopás;
 - 4.2 gépjárműlopás;
 - 4.3 egyéb lopások;
5. csalás;
6. valutahamisítás;
7. kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények;
8. összes bűncselekmény.

A cselekmények adatainál (nagyon helyesen) odaírták, „a rendőrség tudomására jutott”, kifejezést. Nemcsak a (ismertté vált) cselekmények számát (minden fentebb jelzett kategóriában), hanem a kísérletek arányát is kimutatta, ahogy a felderítettséget, illetve a 100 ezer lakosra jutó arányt is a kiadvány. Az elkövetők vonatkozásában a számukon kívül a férfiak, fiatalok és a külföldiek arányát is érzékeltette. Egy-egy adott ország bűnügyi mutatóit egész jól összefogták ezek a táblázatok, adatsorok. Éppen ezért a nyolcvanas évek végén ezek publikálása, a tagállamoknak való megküldése és nyilvánosan elérhetővé tétele akkoriban a bizalom erősítését is szolgálhatta. Tudomásom szerint a Rendőrtisztviselői Főiskola (RTF) könyvtárában 1987-es évi kiadványtól megtalálható volt egészen 1995-ös évig.¹⁰ Meg kell jegyezni, ebben az időben az internet, illetve a digitális kapcsolatok kiépítettsége még

⁹ Igyekeztem a magyar terminológia szerinti kifejezéseket használni, saját fordítás alapján.

¹⁰ International Crime Statistics - INTERPOL 1987-88,1989-90, 1991-92, 1995 - RTF könyvtár.

„gyerekcipőben” járt, így papíralapúak voltak a kiadványok és alapvetően az adott tagállamban a bűnügyi statisztikai adatok feldolgozásával, tudományos kutatásával potenciálisan foglalkozó intézményekhez juttatták el ezeket. Így kerülhetett az RTF könyvtárába is. Az ezredfordulón, amikor az internet egyre szélesebb körben használatossá vált¹¹ és a nemzetközi intézmények is egyre inkább ezen a felületen is megjelentek. Az Interpol is elkezdte ezeket a kiadványokat pdf formátumban elérhetővé tenni, 2000 és 2003 közötti adatok 2008-ban még elérhetőek voltak az Interpol honlapján. Az éves adatokat rendszeresen 120-150 ország szolgáltatta. Viszont 2003-at követően mintha a tagállamok elszántsága, precizitása visszaesett volna, egyre kevesebb ország küldött adatot, illetve amelyek küldtek, egyre hiányosabban küldték a táblázatokat. Megemlítenéd, hogy ekkor már folyt az afganisztáni és az iraki háború is, ebből (is) adódóan az arab és ázsiai országok viszonya a fejlett nyugattal finoman szólva is egyre feszültebbé vált, a bizalom csökkent. Az ezekben az években végrehatott NATO és EU bővítést több kívülálló (úgynevezett harmadik) ország nem igazán nézte jó szemmel. Talán ezen események fémjelezték, hogy a korábban várt „világbéke” és a nemzetközi együttműködés szélesebb megvalósulása, még várat magára és ez rányomta a bélyegét a nemzetközi bűnügyi együttműködésre is, így az Interpol statisztikákra is. Az adatok egyre hiányosabbak és bizonyos értelemben értékelhetetlenné váltak, mivel egyes tagállamok különböző értelmezéseket¹² (ezek merőben eltérő tartalomra utaltak), kiegészítéseket tettek, vagy egyszerűen nem szolgáltattak adatot. Ennek végeredménye lett, hogy az Interpol Rio de Janeiroban 2006 őszén megrendezett 75. közgyűlése határozatot hozott a bűnügyi statisztikakészítési gyakorlat megszüntetéséről, amivel a tagállamok mentesültek a bűnügyi statisztika Főtitkárság felé történő eljuttatásának kötelezettsége alól.¹³ Ezt követően már nem érhető el, ennyi országot érintően, ilyen széles spektrumú és összehasonlító és időbeni változások, tendenciák kimutatására alkalmas adatbázis. Megjegyzendő, az Interpol jelenleg is gyűjt és elemez adatokat és adatbázisokat¹⁴ üzemeltet, de ezek inkább személyes adatok és ezért nem is nyilvánosak, a fentebb jelzett és tudományos kutatás számára hasznosítható statisztikai adatokat jelenleg nem publikál.

¹¹ Ritecz György: Az illegális migráció és az EU csatlakozás hatása a magyar határőrizetre – Határőrségi Tanulmányok 2003/1. különszám.

¹² Egyre inkább szembetűnővé váltak az egyes tagállamok eltérő büntetőjogi szabályozásai és módszertani eltérései, mely a statisztikai adatok tudományos igényű összevethetőségét is akadályozta.

¹³ Forrás, az Országos Rendőr-Főkapitányság Nemzetközi Együttműködési Központ IRM/RFTFO/1070/2009. hivatkozási számú levele.

¹⁴ 143 millió rekordot, lásd: <https://www.interpol.int/How-we-work/Databases/Our-19-databases> - letöltve: 2024. 11.11.

Ugyanebbe a kategóriába tartozó szituáció a német bűnügyi statisztikán belül a külföldi bűncselekményt elkövetők tartózkodási jog szerinti megoszlásának adatai. Manapság a közérdeklődésre számot tartó információ a „migránsok” által elkövetett bűncselekmények. Még napjainkban is sokan keverik az egyes fogalmakat, az elkövetői kategóriákat. Ezek kifejtésére, értelmezésére terjedelmi okokból sem térünk ki, de meg van ennek a megfelelő irodalma¹⁵. Lényeg az, hogy a Német Szövetségi Köztársaság, már a szocialista világrendszer összeomlása előtt, amikor az ismert illegális migráció (sőt még a legális migráció is) még nagyságrendekkel alacsonyabb szinten volt, mint az elmúlt években, az (ismertté vált) külföldiek által elkövetett bűncselekmények vonatkozásában a tartózkodási jogcím szerint elkülönítetten jelenítette meg a statisztikai adatokat.

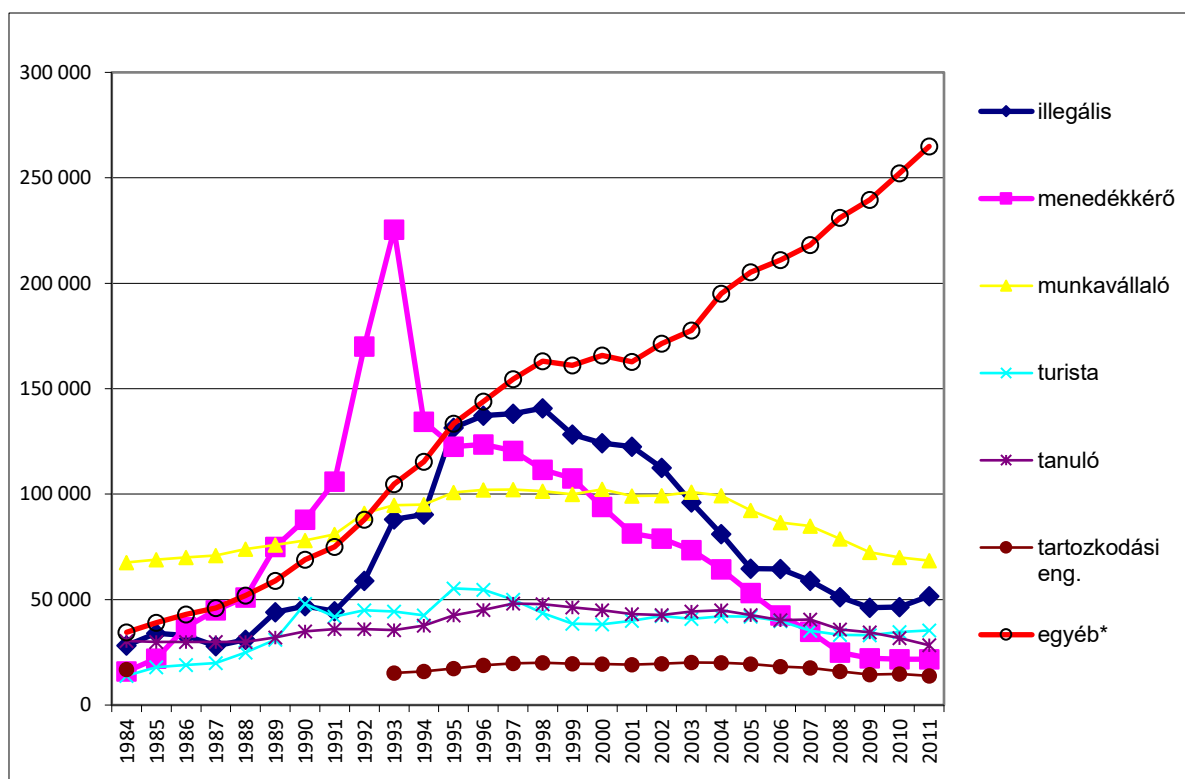
Az alábbi főbb tartózkodási jogcímekbe kategorizálta az „elkövetőket”:

- illegális (belépés, vagy tartózkodás szerint);
- menedékkérő;
- munkavállaló;
- turista;
- tanuló;
- tartózkodási engedéllyel rendelkező;
- egyéb.

Az általam ismert és feldolgozott statisztikák szerint a német bűnügyi statisztikák,¹⁶ már 1986-tól rendszeresen és következetesen vezették és nyilvánossá tették ezeket az adatokat. Az adatok és adatsorok meglete nagyban segítették az elemző munkáját, hogy vizsgálhassa és tudományosan is bemutathassa, igazolhassa, hogy az egyes tartózkodási jogcímmel rendelkezők bűnügyi érintettsége, kockázata milyen módon változott és a társadalmi változásokkal milyen korrelációban vannak. (lásd 1. sz. ábra)

¹⁵ Lásd, például Ritecz György: Minden legyen az ami, a krumplileves legyen krumplileves ... In: Szerk.: Gaál Gyula - Hautzinger Zoltán: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVII. Pécs. 2016. 119-126. old. és Hautzinger Zoltán (szerk.): A migráció bűnügyi hatásai. Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2016.

¹⁶ Polizeiliche Kriminalstatistik. Bundesrepublik Deutschland – Bundeskriminalamt éves kiadványai.

1. sz. ábra: NSZK-ban bűncselekményt elkövető (ismertté vált) külföldiek tartózkodás szerinti megoszlása. Forrás: *Polizeiliche Kriminalstatistik. Bundesrepublik Deutschland - Bundeskriminalamt, ISSN 0943-4674, kiadványai. (a szerző szerkesztése)*

Ahogy az az 1. sz. ábrán is jól érzékelhető az ezredfordulót követően, de főleg az úgynevezett „tízek”¹⁷ 2004-es európai uniós csatlakozását követően az „egyéb” kategóriába tartozók köre egyre magasabb lett, míg a bűnügyi és idegenrendészeti és más eljárásjogi szempontból érdekes illegálisan tartózkodók, menedékkérők száma és aránya jelentősen csökkent. 2011-re már a (ismertté vált) külföldiek által elkövetett bűncselekmények vonatkozásában az „egyéb” kategória részaránya elérte az összes regisztrált cselekmény több mint felét (54,7%). Ez egyben azt is jelentette, hogy tudományos kutatásra, érdemi elemzésre ez a kategorizálás már nem volt megfelelő. Vélhetően ennek okán – bár a kiadványban nem indokolták – a német kollégák a következő évtől (2012) már nem jelenítették meg külföldiek által elkövetett bűncselekmények vonatkozásában a tartózkodási jogcímet. Ezzel nagyban megnehezítve az ez irányú tudományos kutatásokat végzők munkáját. A precíznek tartott németek a továbbiakban az egyes bűncselekményi kategóriákban megjelentették ugyan, hogy német, vagy nem német (külföldi) az ismertté vált elkövető, de a tartózkodási jogcímre nem tértek ki és a származási állampolgárság is csak az összesített adatoknál jelent meg.

¹⁷ Magyarországgal együtt tíz új tagállam vált az EU és a Schengen Egyezmény tagjává.

2015 viszont (mint sok mindenben) a statisztikák vonatkozásában is jelentős változást hozott. Az EU-t, illetve tagállamait (azon belül is leginkább Németországot) érintő tömeges illegális migrációs válság, egyértelműen szakmailag szükségessé tette a korábban meglévő és időszakosan szüneteltetett kategorizálás visszahozását. Ilyenformán viszont a tanulmány elején jelzett b) kategória (tudományosan értékelhetetlenné, vagy hiteltelenné válás) 2011-ben egyértelműen megalapozott, viszont 2015-ben már a d) kategóriában jelzett, politikai okok, társadalmi érzékenység változása eredményezte az újbóli bevezetést. Vagy akár mondhatjuk, hogy a c) kategórián belül (módszertan, szakmai igények, érdekek változása), a szakmai igények változása generálta azt, hogy ismét bevezetésre került a statisztikákban a tartózkodási jogcímek feltüntetése. Tanulva a korábbi hibákból két főkategóriát hoztak létre, legálisan, illetve illegálisan tartózkodók, valamint az eddigi felosztáson túl megjelent a kereskedő/szállító,¹⁸ „megtűrt”,¹⁹ polgárháborús menekültek,²⁰ illetve menekültek.²¹ Mindez²² nagyon jónak tűnik, de csak 2015-ös és 2016-os év adataiban jelent meg ez a felosztás,²³ a későbbiekben megint elmaradt.²⁴ Pedig nemcsak szakmai igény²⁵ lenne rá, hanem a politikai²⁶ és társadalmi érdeklődés igen magas a „migránsok” vonatkozásában, amit jól érzékeltet, hogy az európai parlamenti és az USA elnökválasztáson is kiemelt kérdés volt a migráció és annak kezelése. Az adott társadalmi jelenség, a kockázat megfelelő, illetve hatékony kezelése csak

¹⁸ Gewerbetreibender.

¹⁹ Duldung – menedéket kérő, de menekültstátuszra nem jogosult, viszont a nemzetközi jog alapján nem kiutasítható személy.

²⁰ Kontingent/Bürgerkriegsflüchtlinge

²¹ Flüchtlinge.

²² Polizeiliche Kriminalstatistik (PKS) 2015. 78. old. - https://www.bka.de/DE/AktuelleInformationen/StatistikenLagebilder/PolizeilicheKriminalstatistik/PKS2015/pks2015_node.html - letöltve: 2017. 02.25.

²³ Fórizs Sándor: Németország 2016 évi rendőrségi bűnügyi statisztikája. In: Dobák Imre - Hautzinger Zoltán (szerk.): SZAKMAISÁG, SZERÉNYSÉG, SZORGALOM Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére Dialóg Campus kiadó, Budapest, 2018. 219-232. old. ISBN: 978-615-5889-51-6

és Fórizs Sándor: A Német Szövetségi Belügyminisztérium 2015. évi bűnügyi statisztikája. In: Boda József - Felkai László - Patyi András_ (szerk.): Ünnepi Kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére, Dialóg Campus kiadó, Budapest, 2017. 177-188. old.

²⁴ Lásd PKS 2018-2023 közötti kiadványokat - https://www.bka.de/DE/AktuelleInformationen/StatistikenLagebilder/PolizeilicheKriminalstatistik/PKS2023/pks2023_node.html - Letöltve 2024. 11.05. Természetesen a menedékkérők által elkövetett jogsértéseket nyilvántartják a statisztikák, de nem az általános (PKS) statisztikákban, hanem a direkt külföldiekre vonatkozóknak (lásd, Kriminalität im Kontext von Zuwanderung - https://www.bka.de/DE/AktuelleInformationen/StatistikenLagebilder/Lagebilder/KriminalitaetImKontextVonZuwanderung/KriminalitaetImKontextVonZuwanderung_node.html - letöltve: 2024.11.06.), de itt sem jelenik meg az elkövetők tartózkodási jogcím szerinti megoszlása.

²⁵ Fórizs Sándor: Migránsok, menedékkérők a 2021. évi német rendőrségi bűnügyi statisztikában. Magyar Rendészet, 2023/3. 89–99. old. DOI: 10.32577/mr.2023.3.5, és Ritecz György: A migráció és a bűnözés viszonya a külföldiek által Németországban elkövetett bűncselekmények tendenciái alapján – 1. rész In: Hadtudomány XXIX. évf. 2019/4. sz. 80-88. old., illetve a 2. rész In: Hadtudomány XXX. évf. 2020/1. sz. 53-66. old.

²⁶ Vagy talán az is lehet, hogy éppen a politikai szenzibilitás okán maradnak ki ezen adatok?

akkor megvalósítható, ha reális képpel, ismeretekkel rendelkezünk, az viszont hiteles és tudományosan elfogadható adatok nélkül aligha kivitelezhető.

C - Módszertan, szakmai igények, érdekek változása

Ennek a kategóriának a bemutatására talán egy hazai statisztikai rendszer változásainak bemutatása a legeklejtársabb. Az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS) részét képezte a külföldi állampolgárok és a bűnözés kapcsolata című kiadvány, melyet 1986-tól külön nyomtatványban adott ki a Legfőbb Ügyészség Számítástechnikai-alkalmazási és Információs Főosztálya.²⁷ A kiadványok 50-70 oldalon részletes adatokkal, táblázatokkal és rövid szöveges elemzéssel mutatták be az adott időszakban ismertté vált külföldiek által elkövetett bűncselekmények, elkövetők és sértetti adatait, valamint a külföldön magyarok által elkövetett (regisztrált) bűncselekmények alakulását. A számítástechnikai fejlődés és az internetes felületek fejlődésének eredményeként 2006-tól már elektronikusan is elérhetővé váltak a kiadványok.

2012-ben viszont új büntető törvény²⁸ született hazánkban, érdekes módon, még ezt megelőzően kiadásra került a 12/2011. BM rendelet az egységes nyomozó hatósági- és ügyészségi bűnügyi statisztikáról. Mindenesetre tény, hogy a külföldiekkel kapcsolatos bűnözést részletes adatokkal prezentáló kiadvány 2013-tól már nem jelenik meg.²⁹ Kérdéses, hogy a fent jelzett jogszabályi változások, és ebből eredő módszertani változás vagy más tényezők eredményezték azt, hogy innentől nem igazán érhető el nyilvános formában, hazánkban a külföldieket érintő bűnügyi statisztika. Érdekes egybeesésnek tűnik, hogy szinte ugyanekkortól szűntek meg a németek vizsgált statisztikái is.

Gondolhatnánk a statisztika trendek hozták el az adott adatsort érdektelenné válását és ezért nem kerültek rögzítésre, illetve publikálásra. Megnézve a németeknél (ahogy a legtöbb nyugati fejlett országban és hazánkban is) az ezredforduló környékétől folyamatosan elkezdett csökkenni az ismertté vált bűncselekmények száma, ahogy az elkövetők száma is. Az elkövetőkön belül a külföldiek száma is csökkent, de érdekes módon 2009-ben volt az „aljt”, vagyis innen már emelkedni kezdett a (ismertté vált) nem németek által elkövetett bűncselekmények száma, mely

²⁷ Illetve jogelődjei, ISSN 1418-7493.

²⁸ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

²⁹ 2013. szeptember 16-án volt utoljára frissítve, lásd: <https://ugyeszseg.hu/az-ugyeszsegrol/statisztikai-adatok/a-kulfoldi-allampolgarok-es-a-bunozes-kapcsolata-magyarorszagon/> - letöltve: 2024. 11.11.

alapján már akkor is látható kellett, hogy legyen, a külföldi elkövetőkről való részletes adatokra továbbra (sőt egyre inkább)³⁰ szükség lehet, így a 2012-es adatsor nem publikálása inkább szakmai hiba, mint célszerűség. Még mindig a németeknél maradv a betelepülők száma³¹ az egyesülés (1992) óta folyamatosan csökkent évente, a legalacsonyabb érték a külföldieket érintően³² 2006-ban volt, ekkor 558.467 külföldi települt be Németországba, ekkortól viszont emelkedett³³ a számuk és arányuk. 2012-ben már 965.908 külföldi betelepülőt regisztráltak.³⁴ A Németországba menedéket kérők száma is csökkenő tendenciát mutatott az NDK³⁵ megszűnése óta, ebben a kategóriában viszont 2007-ben volt a legkisebb érték (19.164 fő), ezután viszont a menedékkérők száma is emelkedni kezdett évről évre, 2012-ben már az említett több mint háromszorosa volt (64.539 fő). Ezek alapján nem látszik szakmai oka az adathozzáférés akadályozásának a németeknél. Egyedül a jelzett „egyéb” kategória dominánssá válása kívánt volna egyfajta módszertani finomítást, de a teljes elhagyás nem igazán érthető.

Ezek után nézzük meg, hogy a magyarországi adatok indokolták-e a külföldiekre vonatkozó adatsorok negligálását. Érdekes módon az ezredforduló³⁶ óta történő regisztrált bűncselekményszám csökkenés – hasonlóan a németekhez – 2009-ben tört meg és innen emelkedni kezdett 2012-re 19,8%-os emelkedést produkált. Eközben a regisztrált külföldiek által elkövetett bűncselekmények száma igaz, hogy enyhén csökkent, de sem hazai, sem a külföldi elkövetők száma nemigen változott. Magyarországon a menedékkérők számának alakulása némileg eltér a németeknél tapasztalt tendenciától, mivel az ezredfordulótól jelentkező csökkenés nálunk csak 2004-ig tartott, utána emelkedés kezdődött, de csak 2009-ig innen ismét csökkenő trend alakult ki, melynek „alja” éppen 2011-ben volt, de 2012-ben már ismét emelkedni kezdett. Az illegális migráció, pontosabban a tiltott határátlépések (THS) számában jóval dinamikusabb és egyértelműbb tendencia mutatkozott (2. sz. ábra)

³⁰ A 2011-es úgynevezett „arab tavasz” és folyamányai okán az EU irányába várható volt a migráció növekedése.

³¹ Nem az illegálisan belépők.

³² Megjegyzendő, hogy évente – a hivatalos statisztika szerint – 6-800 ezer volt a betelepülők száma, és ebből 20-30%-uk németnek minősült.

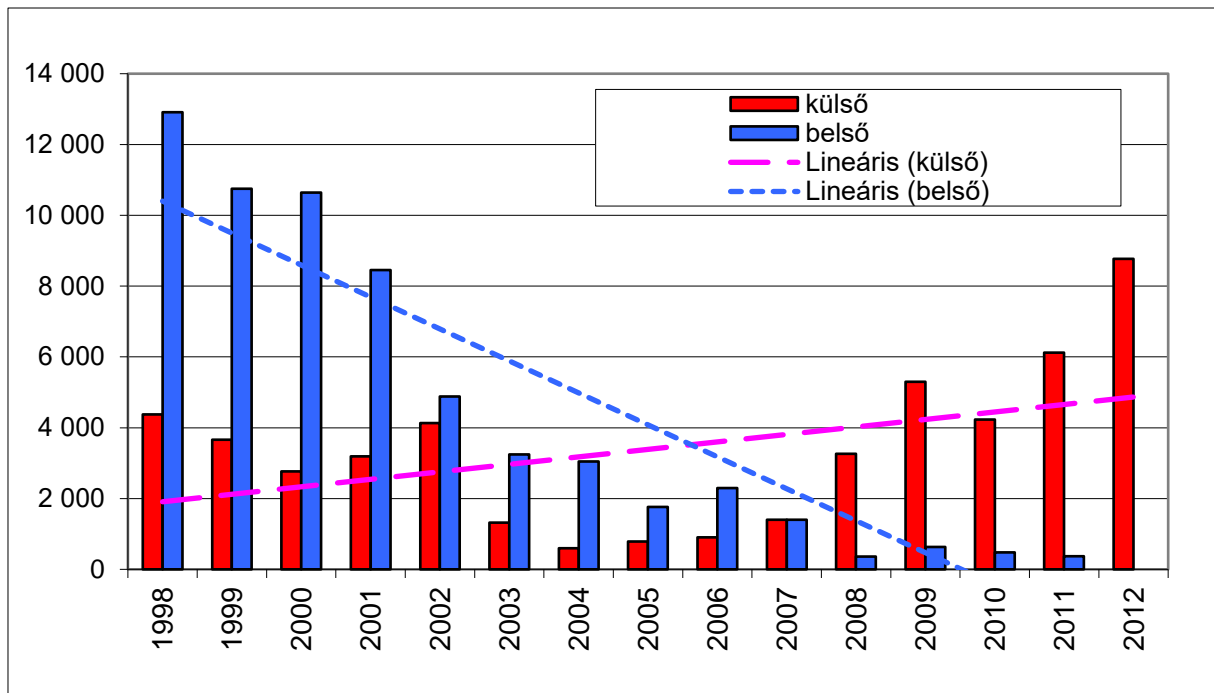
³³ Egészen 2015-ig.

³⁴ Migrationsbericht-

<https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Forschung/Migrationsberichte/migrationsbericht-2022.html?nn=282388> - letöltve: 2024. 11.11.

³⁵ Német Demokratikus Köztársaság.

³⁶ Hazánkban 1998-ban volt a csúcspont.

2. sz. ábra: Felfedett THS alakulása Magyarország külső és a belső határain. Forrás: Határőrség Országos Parancsnokság és ORFK éves Határrendészeti Helyzetképei (a szerző szerkesztése)

A koszovói háborút követően (1999) csökkenni kezdett a felfedett tiltott határátlépések száma, főleg a (majdani) belső határokon. Az országban regisztrált tiltott határátlépések száma a teljes jogú schengeni csatlakozásunk (2007) évében volt a legalacsonyabb, ekkortól viszont a külső határokon (főleg a szerb viszonylatban) dinamikus növekedés kezdődött. Eszerint igazán nem támasztják alá az idevonatkozó statisztikák a külföldiekkel kapcsolatos bűnügyi adatokhoz való hozzáférés említett jellegű akadályozását sem a németeknél, sem nálunk.³⁷

D - Politikai okok, társadalmi érzékenység változása.

A negyedik kategória példáira nem kell messzire mennünk, csak folytatni az előbb már megkezdett idősort. Pontosabban a 2015-ös tömeges illegális migrációval nem kívánok itt foglalkozni, de a német adatoknál már említettük, hogy időszakosan ezen események hatására ismét feltűntették a statisztikákban a külföldi elkövetők esetében a tartózkodási jogcímet. De valamilyen oknál fogva 2017-től ebben a formában már megint nem jelentették meg az adatokat, pedig a szakmai igény meg lett volna rá és a társadalmi érzékenység is meg volt. Ez utóbbit jól érzékelteti, hogy a már említett a választásokon a migráció, a bevándorlás sarkalatos

³⁷ Nem is beszélve a 2012-öt követő években megjelenő migrációs mozgásokról, bár senkitől sem várható el a jövőbe látás képessége, de a múlt és a jelen adatainak reális elemzése, értékelése igen.

kérdéssé vált, ez bizonyítja az AfD³⁸ elmúlt években mutatkozó előretörése is. Ebből adódóan azt a hipotézist lehet felállítani, hogy a regnáló német kormány és politikai elit éppen a politikai érzékenység miatt azt támogatta, hogy a külföldiekkel kapcsolatos bűncselekmények vonatkozásában lehetőleg minél szűkebb spektrumú adatok kerüljenek a nyilvánosság elé.

Érdekes, hogy az európai külső határokon a határrendészeti szervek gyakorlati együttműködésért felelős szerv, a Frontex³⁹ is 2016 utolsó negyedéves jelentése óta nem ad ki negyedéves részletes jelentést,⁴⁰ melyet 2008 óta rendszeresen megtett, sőt az éves jelentések is igencsak késve találhatók meg a honlapjukon, például a 2022-ről szóló 2023.09.18-án került fel⁴¹ és a 2023-ról szóló – jelen tanulmány írásakor, 2024.11.12. – sem lelhető fel. Kérdés, hogy ez milyen okra vezethető vissza, miközben az egy évben benyújtott menedék kérelmek száma az EU tagállamokban ismét meghaladta az egymilliót 2023-ban,⁴² vagyis azonos szinten van, mint a nevezetes 2015-ös évben, pedig az ukrán háború miatt elmenekülők nem is szerepelnek ezen adatokban. Az évente az EU területére érkező (ismert) irreguláris migránsok száma a Covid-os, 2020-as év óta (126.310 fő) folyamatosan nő és 2023-ban már megközelítette a 400 ezer főt (385.771 fő).⁴³ Mindezen adatok, illetve tendenciák arra utalnak, nem igazán szakmai, sokkal inkább politikai okai lehetnek annak, hogy a részletes, a tudományos kutatást, elemzést lehetővé tevő adatok, információk nem kapnak nyilvánosságot.

A fentiekkel összecseng és hasonlóan szakmailag, tudományos megközelítésben érthetetlen a magyarországi statisztika, a külföldiekkel kapcsolatos bűnügyi adatok, illetve az úgynevezett illegális migráció vonatkozásában. 2018-ban, amikor a tömeges illegális migrációs hullám már lecsengeni látszott, de a politikai közbeszédben továbbra is meghatározó maradt a migráció, a migránsok kérdése,⁴⁴ új szabályozás született az ENYÜBS vonatkozásában.⁴⁵ Az új szabályozás nem hozta vissza a külföldieket érintő bűnügyi statisztikai adatok könnyebb

³⁸ Az Alternatív Németországért (németül: Alternative für Deutschland) szélsőjobboldali párt, melynek egyik legfontosabb politikai üzenete a bevándorlás ellenzése.

³⁹ Jelenlegi hivatalos megnevezése, European Border and Coast Guard Agency (Európai Határ és Partvédelmi Ügynökség).

⁴⁰ FRAN Quaterly.

⁴¹ Lásd: <https://www.frontex.europa.eu/publications/> - letöltve: 2024.11.12.

⁴² Lásd: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asyappctza/default/table?lang=en - letöltve: 2024.11.12.

⁴³ Lásd: Frontex Migratory Map, <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-map/> - letöltve: 2024.11.12.

⁴⁴ Érdekes az is, hogy a TÁRKI miért hagyta 2017-ben abba az idegenellenesség mérésére vonatkozó tudományos felméréseit?

⁴⁵ 12/2018. (VI. 7.) BM rendelet az egységes nyomozó hatósági és ügyészégi bűnügyi statisztikai rendszerről, az adatgyűjtés és -feldolgozás részletes szabályairól.

megismerhetőségét, sőt egy nem igazán felhasználóbarát webes felületen⁴⁶ érhető el, illetve szűrhető le különböző statisztikai adatok.⁴⁷ Miközben a korábbi kormánypártok hangoztatják a bevándorlás ellenességüket, közben az általuk katalizált új munkahelyek munkaerőigénye megkívánja a „vendégmunkások” bejövetelét, mely viszont már politikailag érzékeny kérdés, így lehetőleg a nyilvánosság kerülésére törekednek. Egyben felmerül a fogalmak keveredése, (részbeni) félremagyarázása is. Erre részleteiben nem térünk ki, inkább a rendőrség hivatalosan használt „illegális migráció” kifejezésére hívnám fel a figyelmet.

A határőrség a statisztikai rendszerének a többi tagállammal való összehangolása érdekében, az akkor alakuló Frontex (és az egyik jogelőd a RAC)⁴⁸ iránymutatásait figyelembe véve pontosította a statisztikai rendszerét és annak fogalmi struktúráját. Ennek megfelelően 2004-től, vagyis hazánk EU csatlakozásától a határrendészeti helyzetképekben szerepel az „illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekmények” kifejezés, mely az alábbi jogsértő cselekményeket tartalmazza:

- embercsempész és jogellenes tartózkodás elősegítése bűncselekmények;
- beutazási és tartózkodási tilalom megsértése bűncselekmény;⁴⁹
- illegális migrációhoz kapcsolódó közokirat-hamisítás bűncselekmények;
- tiltott határátlépés és kísérlete szabálysértés (THS);
- külföldiek rendészetével kapcsolatos szabálysértések.

A fogalmon, illetve kifejezésen belül a THS volt a domináns, 2015 előtt az illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekmények 50-80%-át tették ki. Egyben összhangban is volt a közbeszéddel, mivel a köznyelvben a „migráns” = „illegális migráns”⁵⁰ alatt alapvetően azt értetik, aki illegális (tiltott) módon lépte át az államhatárt és úgy jutott az országba. 2015 viszont ebben is fordulatot hozott. Pontosabban 2014. novembere és 2015. októbere között az összes (regisztrált) illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekményen belül a THS-ek már 90-99%-ot tettek ki. 2015. szeptemberében viszont a fenti lista kiegészült a „határzárral kapcsolatos bűncselekményekkel”. Pontosabban a Btk. 352/A.§ 2015. szeptember 15-től

⁴⁶ Lásd, <https://bsr.bm.hu/> - letöltve: 2024.11.12.

⁴⁷ Nekem még egyszer sem sikerült külföldiekre vonatkozó statisztikákat leszárnóm.

⁴⁸ Risk Analysis Center.

⁴⁹ Ezt 2013 óta, az új Btk. kapcsán nem szerepel a statisztikában.

⁵⁰ Téves e két kifejezés szinonimként való alkalmazása, sőt az illegális migráns megfogalmazást tudományos fórumokon nem használjuk, helyette az irreguláris migráns kifejezés a célszerű. Lásd, Hautzinger Zoltán (szerk.): A migráció bűnügyi hatásai. Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2016.

hatályos⁵¹, de a statisztikákban csak 2016. januárjától jelenik meg. De nem ez jelenti az elemezhetőségben a legnagyobb nehézséget. 2016. július 5-től⁵² ugyanis bevezetésre kerül a statisztikai rendszerbe⁵³ a „megakadályozások és átkísérések”, illetve a „8 km-es sávban és az ország mélységében⁵⁴ feltartóztatott és átkísért személyek” kifejezés (későbbiekben átkísért), melyek nem a jogsértést, hanem intézkedést takarnak. Mindezeknek azért van jelentősége, mert innentől a szerb határszakaszon – amelyen az irreguláris migránsok 80-90%-a érkezik –, vagyis az Ideiglenes Biztonsági Határáron (IBH) átjutottak már nem THS-ként szerepelnek a statisztikában, hanem határárral kapcsolatos bűncselekményt elkövetőként⁵⁵, illetve (majd) átkísért személyként. A határárral kapcsolatos bűncselekménynek való minősítés és statisztikai értékelés elvileg nem is jelentett problémát, mivel a határhelyzetkép statisztikában a (már jelzett) illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekmények sorába bekerült. Viszont az átkísérések megjelenésével, a határárral kapcsolatos bűncselekmények regisztrációja gyakorlatilag megszűnt. Ez nem azt jelenti, hogy ezen jogsértő (Btk. -ban leírt) cselekmény nem került volna megvalósításra, vagyis az irreguláris migránsok továbbra is az IBH-t megmászva, vagy átvágva jutottak át azon és jutottak be az országba, de nem ez, hanem az került a statisztikákba, hogy visszakísérték őket az IBH-hoz és annak kapuján átküldték őket Szerbia területére. Miért baj ez? Ugyanis az átkísérés nem került be az „illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekmények” statisztikai körébe. Vagyis a statisztika már nem a valós képet mutatta, mert a legjellemzőbb és legnagyobb számú illegális migrációs cselekményt már nem mutatja ki.⁵⁶ Az átkísérések száma nem is kerülhetett-e körbe, mert nem a cselekményt, illetve az elkövetők számát, hanem a határrendészek által alkalmazott intézkedések számát mutatja. Mely érték nagyságrenddel tér el a ténylegesen tiltott módon az államhatárt átlépők számától, mivel egy-egy irreguláris migráns többször próbálkozik, illetve jut át az IBH-n és kísérik vissza. Nem véletlen, hogy a témában doktori értekezés⁵⁷ és több tanulmány⁵⁸ is készült.

⁵¹ A 2015 évi CXL törvény 31.§-a alapján.

⁵² 2016. évi XCIV. törvény a határon lefolytatott menekültügyi eljárás széles körben való alkalmazhatóságának megvalósításához szükséges törvények módosításáról. 3.§

⁵³ Pontosabban a kifejezések és az intézkedések ekkortól kerültek alkalmazásra, a statisztikákba először a 2016. decemberi határhelyzetképben jelentek meg.

⁵⁴ Ez a jelenlegi megnevezési formátum, mely az átkísérés az ország teljes területéről való megvalósulásától (2017. március) használatos.

⁵⁵ A statisztikákban lényegében csak a 2016. január és július közötti időszakban.

⁵⁶ Az elmúlt két évben a THS-ek az összes illegális migrációval kapcsolatos cselekménynek mindössze a 2-7%-át tették ki a határhelyzetképek szerint.

⁵⁷ Szép Ferenc: Magyarország illegális migrációs trendjei a szerb–magyar államhatáron 2008–2023 között. NKE RDI 2024 (kézirat).

⁵⁸ Például, Kakócz, Krisztián: A rendkívüli események korai felismerésére irányuló technikai fejlesztés célja, szakmai követelményei a külföldiek idegenrendészeti célú fogva tartása során. MAGYAR RENDÉSZET 22/2., 2022. 141-155. old., Kakócz Krisztián: Az idegenrendészeti fogva tartás végrehajtásának speciális kockázati tényezői. 24. old. In: Határrendészeti Tanulmányok 19/2., 2022. 22-53. old. és Ritecz György: Irreguláris

Lényeg tehát, hogy a nyilvános (ORFK honlapján elérhető)⁵⁹ határhelyzetképben szereplő illegális migrációs cselekményeket kimutató adatok nem a valós hazai illegális migráció nagyságrendjét és tendenciáját tükrözik. A helyzetet még tetézi, hogy eközben szintén az ORFK honlapján belül⁶⁰ megtalálható az „illegális migráció alakulása” című adatsor, mely teljesen eltér a fentebb említettől, ugyanis nem mást, mint a már említett megakadályozásokat, és az átkíséréseket tartalmazza.⁶¹ Nem megyünk bele a részletekbe, de megjegyzendő, hogy ezen adatsor azért sem fedti a valóságot, mert a megakadályozottak, gyakorlatilag nem lépték át az államhatárt és többször ismételték meg (a határ megközelítése átlépés nélkül) tevékenységüket, vagyis többszörösen jelennek meg a statisztikában, ahogy az átkísérések is.⁶² Másrészt azért sem korrekt (tudományos elveknek nem megfelelő) ezen adatsorokat az illegális migrációt bemutató adatsornak tekinteni, mert az illegális migráció más formáit nem tartalmazza.⁶³ Felmerülhet a kérdés, hogy e fogalmi és adat „zavart” szakmai, vagy politikai okok⁶⁴ katalizálták? A rendelkezésre álló információk az utóbbira utalnak, többek között az is, hogy politikai szintről érkezett az a szóbeli (normatívában nem rögzített) rendelkezés, mely szerint a határárral kapcsolatos bűncselekményeket nem kell vizsgálni, illetve ennek minősíteni.

3. Egyfajta konklúzió

Sajnálatos módon még számtalan példát tudnék hozni arra, hogy a tudományos kutatást, elemzést az adatok hiánya, torzulása milyen mértékben nehezíti és nemcsak a rendészettudomány területén. Pedig nem véletlen, hogy a felvilágosodás, a tudományos gondolkodás egyik megteremtője Galileo Galilei, így fogalmazott „*Ami mérhető, mérd meg, ami nem mérhető, tedd mérhetővé!*” Ugyanis a tudományos kutatásokban a kutatási eredmények nagyobb része mérhető, kvantitatív adat, illetve azokra alapozott elmélet. Azt is látnunk kell, hogy az adat (nem csak a személyes), illetve annak birtoklása nem csak üzletet, de

migrációval kapcsolatos adatok és a biztonság. In: Gaál Gyula és Hautzinger Zoltán (szerk.): A biztonság védelme a rendészetben. MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, Pécs, 2023., 219-226. old.

⁵⁹ <https://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/statisztikak/hatarrendeszet> - letoltve: 2024.11.13.

⁶⁰ <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/illegalis-migracio-alakulasa> - letoltve: 2024.11.13.

⁶¹ Ezen adatok is szerepelnek a határhelyzetképekben a III/7. alfejezetben, de nem képezik az illegális migrációhoz kapcsolódó cselekmények részét.

⁶² Kakócz Krisztián: Impact of the Temporary Security Border Barrier on Police Activities in the Field of Policing and Detaining Aliens. In: Internal Security 2024/1. 43-57. old.

⁶³ Nem véletlen, hogy Szép Ferenc erre is ajánl egy modellt az említett disszertációjában.

⁶⁴ Ez nem lenne újdonság, mivel a politikai dezinformáció nem a modern kor találmánya, a történelem alakítói már az ókorban is igyekeztek félretájékoztatni a közt saját céljaik érdekében. Lásd, Alex Loktionov: *Ramesses II, victor of Kadesh: a kindred spirit of Trump?* - <https://www.theguardian.com/science/blog/2016/dec/05/ramesses-ii-victor-of-kadesh-a-kindred-spirit-of-trump> - letoltve: 2024.11.17.

hatalmat is jelent⁶⁵. Az adat, az információ birtokosa, annak kezelője az adott területet érintően képes lehet a valós képtől eltérő ismereteket közvetíteni, adott esetben egy alternatív valóságot érzékeltetni. Talán jól érzékelteti ezt egy klasszikus Hofi idézet: „*Büszkén jelenthetem, Magyarországon analfabéta nincs! ...Összeírva.*”⁶⁶ Láthatjuk, tapasztalhatjuk, hogy az adatokhoz, információkhoz való hozzáférés akadályai, illetve azok tartalmának megváltozásának többféle oka lehet, de a tudományos gondolkodás és kutatás az objektív valóság megismerésére⁶⁷, megismertetésére törekszik, vagy legalábbis erre kell törekednie. Ehhez viszont a valós állapotot hűen tükröző adatokra van szüksége.

Kérdés, hogy a digitalizálódó adat és információ özönnel jellemezhető világunkban erre egyre több, vagy egyre kevesebb az esélyünk?

⁶⁵ Molnár Edina - Bozorádi János: Információ = hatalom. Gradus 6/3., 2019. 35-43. old.

⁶⁶ https://hu.wikiquote.org/wiki/Hofi_G%C3%A9za – letöltve: 2024.11.10.

⁶⁷ Ahogy már féle százada is leírták, a (valós) tények és adatok ismerete, a bizalom erősítés része lehet, egyben a rémhírek (dezinformációk) terjedésének gátja is. Lásd, Szabó László: A rendőrség és a sajtó. Belügyi Szemle I/9. 1963. 16-25. old.

Varga János: Sebő Ödön öröksége

Az első világháborút követő trianoni békeszerződésben feldarabolt Magyar Királyságot a győztesek még azzal is büntették, hogy fegyveres erőinek létszámát a haza védelmének igényeihez képest jóval alacsonyabban, 35 000 főben határozták meg.¹ A „Kis-Antant” szorításába került ország arra kényszerült, hogy az erőviszonyok rejtett kiegészítése érdekében többször is átalakítsa a fegyveres erők és a rendvédelmi szervek feladatrendszerét és szervezetét.

Már 1923-ban – a Pénzügyminisztérium részeként felállított – Magyar Királyi Vámőrségnél is szolgált sorozott állományú honvédek. Az 1932-ben életre hívott Magyar Királyi Határőrségben a határőrizeti feladatokat ellátó „határszolgálatos” állomány mellett a határvédelmi feladatokra már határőr ezredek is létrehoztak. Ezeket az ezredek 1935-ben nyíltan elválasztották a határőrségtől, majd 1938-ban a Magyar Királyi Határőrség egésze átalakult a Magyar Királyi Honvédség szervezetébe tagolt határvadász csapatnemmé. A honvédelmi törvény egyértelműen meghatározta a határőrizeti feladatokat is. „A honvédség feladata az országnak külső ellenség ellen való megvédése, a honvédelmi határszolgálat ellátása, közreműködés egyéb határőrizeti és határellenőrzési, továbbá a folyamrendészeti szolgálatban, valamint az ország belső rendjének és biztonságának fenntartásában az erre vonatkozó külön rendelkezések szerint.”²

1. A Ludovika Akadémia hallgatója

A Nagykanizsán, 1920. július 17-én polgár családba született Sebő Ödön – önéletrajzi regénye szerint – kalandos körülmények között lett kadét a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémián. Polgári pályára készült, s ebbe az elképzelésébe jól illett az, hogy 1938-ban Székesfehérvárott a felsőkereskedelmi iskolában tett sikeres érettségi előtt megnyert egy országos tanulmányi versenyt. Az még inkább,

¹ Összehasonlításul a Magyar Királyi Honvédség létszáma 1944-ben elérte az egymillió főt. Ma a Magyar Honvédségnek az Országgyűlés 25/2018. (X. 31.) OGY határozatában engedélyezett létszámának felső határa 37 650 fő tényleges állományú és 20 000 fő önkéntes tartalékos állományú honvéd.

² 1939. évi II. törvénycikk a honvédelemről.14. § (2)

hogy a 100 pengő pénzdíj mellé a Magyar-Olasz Bank felajánlott számára egy tisztviselői állást is, ám feltételül kötötte, hogy munkába állás előtt töltsen le az akkor egy éves kötelező katonai szolgálatot. Így hát 1938-ban önkéntesként jelentkezett sorkatonai szolgálatra és korengedéllyel be is vonult a budapesti 1. honvéd gyalogezredhez.³ A hadapródiskolát olyan eredményesen végezte, hogy bekerült a 10 legjobb közé, akiket aztán – megkérdezésük nélkül – a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémiára vezényeltek felvételi vizsgára.

A második világháború miatt a honvédség személyi állománya ugrásszerűen megnőtt, s ez a tisztek számának növelését is szükségessé tette.⁴ Ezért az akadémiákra az eddigieknél több hallgatót vettek fel, hogy minél több tisztet tudjanak a harcoló csapatok számára képezni. A felvételi vizsgáztatást vitéz Kisbarnaki Farkas Ferenc ezredes személyesen vezette.⁵ „A vizsgák után egyenként fogadta a vizsgázókat, és utolsó tételként mindenkitől megkérdezte, hogy milyen fegyvernemhez szándékozik kerülni. Aztán döntötte el, hogy az illető fel van véve. Mikor rám került a sor, a kérdésre határozottan s keményen mondtam, hogy a gyalogosokhoz. Megdicsért és felvett. Egy ilyen döntésen múlik az ember élete. Mert ha a sors másképpen határoz felőlem, akkor lehet, hogy rosszabbul járok... Utólag visszagondolva azt is elmondhatom, hogy a szerencsémön kívül az itt (kemény munkával) elsajátított ismereteknek köszönhetem, hogy életben maradtam.”⁶ Nem volt meglepő a válasz, hisz ebben az időben a honvédségnél a következő fegyvernemek voltak: gyalogság, lovasság, tüzérség, páncélos csapatok, légierők, műszaki csapatok, folyamerők. A Harcászati Szabályzat szerint „A gyalogság a legfontosabb fegyvernem. Eldönti a csatákat és az ütközeteket. Viseli a csatátér legsúlyosabb terhét, de a dicsőség is mindenekelőtt őt illeti meg. A gyalogság a haderő gerince. Mozdással és tűzzel minden terepen és minden időben, nappal, éjjel és ködben is minden ellenséggel szemben eredményesen harcolhat.”⁷

A Ludovika képzési rendszeréről megállapítható, hogy az feladatorientált és gyakorlatcentrikus volt. Az egész személyiség harmonikus fejlesztésére törekedtek. Nagy jelentőségű volt a hallgatók felkészítése a tiszti hivatás során várható szélsőséges helyzetekre, a nagyfokú fizikai-, idegi- és pszichikai megterhelésre, túrésre való felkészítés.

³ Sebő Ödön: A halálra ítélt zászlóalj. Gyimesi szoros, 1944. Budakeszi Kultúra Alapítvány, Második javított kiadás, 2008. ISBN 978-963-06-4957-5. 9.

⁴ Fodor József (Szerk. biz. elnöke): Áttekintés a nemzeti tisztképzés 200 évéről. Zrínyi Kiadó, 2017. Kossuth Lajos Hadtudományi Alapítvány, 2017. 23.

⁵ 1938-1943 között volt az Akadémia parancsnoka, 1940-ben vezérőrnagy, 1943-ban altábornagy, 1944. október 31-től vezérezredes.

⁶ Sebő i. m. 18.

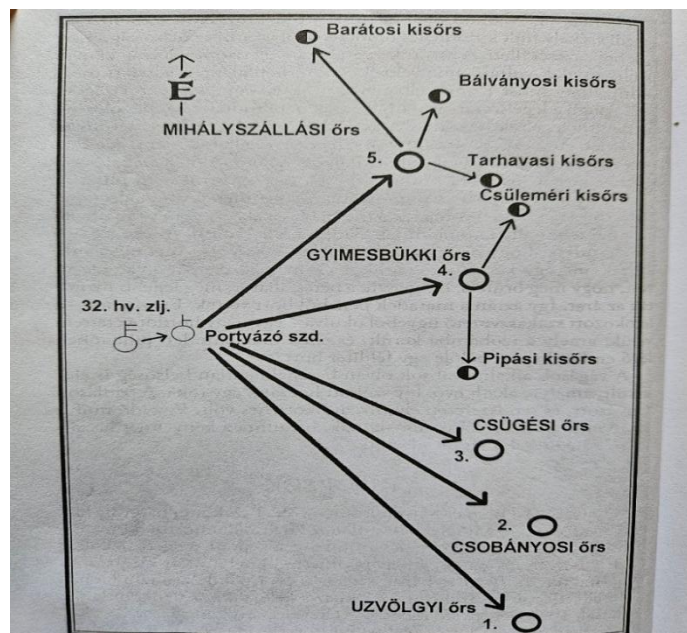
⁷ A m. kir. honvédelmi minisztérium 43.000/eln. szab. szerk. 1939. sz. körrendeletéhez. Harcászati Szabályzat. Budapest Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság Nyomdája. 1939. 64. pont.

A Ludovikán kifinomult értékelési rendszer működött. A tanulmányi eredmények figyelembevételkor a tantárgyakat fontosságuk szerint szorzókkal rangsorolták. A gyalogosoknál például a harcászat és a tereptan érdemjegyét hárommal szorozták meg, másokat kettővel, vagy csak egyszeresen vettek figyelembe. A pontszámok összege határozta meg a kadét helyét a rangsorban. Damó Elemér így ír az akadémikusok értékelési rendszeréről: „A tanulmányi eredményeket ötfokozatú jegyekkel értékelték. Az ötös volt a legjobb. A félévi és az év végi záraskor kapott osztályzatok összege adta az illető akadémikus egységszámát. Az osztály akadémikusait a félévkor, illetve az év végén elért egységszámoknak megfelelően rangsorba sorolták. A rangsorban elfoglalt helyet nevezték rangszámnak. Volt osztály rangszám és évfolyam rangszám. Az utolsó év végén elért rangszámát a tiszte egész pályájára magával vitte. Döntő szerepe volt a rangidősség meghatározásában és az előléptetésben.⁸

1942. december 6-án avatták tisztté, s mivelhogy a 252 fős évfolyamából a kettes rangszámmal végzett, ezért oda helyezték ahová kérte magát, Gyimesfelsőlokra.

2. Határőrizeti vezető (határvadász tiszti őrsparancsnok)

Gyimesfelsőlok a 32. székely hegyi határvadász zászlóalj székhelye volt. Az alárendeltségébe tartozó portyázó század őrsének és kisőrsének rendszerét és az egyes szervezeti elemek elhelyezkedését az alábbi ábra mutatja:

Az őrsök és a kisőrsök rendszere.⁹

⁸ Siposné Kecskeméthy Klára - B. Kalavszky Györgyi: A Ludovika. HM Zrínyi Média Közhasznú Nonprofit Kft. 2011. ISBN 978-963-327-528-3, 79.

⁹ Forrás: Sebő i. m. 50.

A 32. határ vadász zászlóalj eredeti állomáshelye Szeghalom volt, s megnevezésében a Székelyföldre való áthelyezése után, a székely hagyományokra való tekintettel vette fel a székely jelzőt, a hegyi határ vadász zászlóaljak létrehozása után, pedig ebbe a fegyvernembe került át. Sorozott állományának zöme is székely volt. Parancsnoksága előbb Csíkszeredán a Mikó várban, majd az új laktanyája elkészülte után Gyimesfelsőlokra települt. Szintén ide települt a 3. század és a zászlóalj málházott hegyi ágyús ütege. Az 1. század székhelye Úz völgye, a 2. századé Gyimesbükk lett. A zászlóalj fő feladatának a Kárpátok főbb átjáróinak lezárása volt. Fokozottan ellenőrizte az Úz és a Csobányos völgyét és a Gyimeseket.¹⁰

Sebő Ödön hadnagy Kund Béla alezredestől, a zászlóalj parancsnokától kapta meg első tiszti beosztását – oktató tiszttá lett a zászlóalj tisztes iskoláján Szepesváry Béla főhadnagy alárendeltségében. Erre Szepesváry főhadnagy háborús naplójában így emlékezik: „Egy frissen végzett, szimpatikus, jó kedélyű, jó fejű, rámenős tisztet, Sebő Ödön hadnagyot kaptam segítségül, és a zászlóalj legjobb altisztjeit kiválaszthattam.”¹¹

Miután Sebő hadnagy megismerte a zászlóalj viszonyait és bizonyította rátermettségét, kinevezték a mihályszállási őrparancsnokának. A már kialakult szolgálati rend szerint az őrhöz tartozó három kisőrsre – a barátosi, a bálványosi és a tarhavasi –

tíznaponkénti váltással vezényeltek ki határ vadászokat, akik aztán onnan látták el a járőr szolgálatot.

Sebő Ödön visszaemlékezésében a napjaink szaknyelvében általánosan használt „határ őrizet”, „határ őrzés”, „határ rend”, „határ rend fenntartása”, „határ rendészet” szavakat nem írta le, tevékenységéből mégis világosan kitűnik, hogy ezek áthatották egész munkáját. Őrsparancsnokként szembesülhetett igazán azzal a ténnyel, hogy nem egy hosszabb ideje jól működő határ őrizeti rendszerbe kellett beilleszkednie, hisz leírása szerint még a határvonalak

¹⁰ Suba János: A határ védelem megszervezése a visszatért Erdélyben. 1941 – 1944. 138. Letöltés ideje: 2026. 05. 14.

¹¹ vitéz Szepesváry Béla ny. őrnagy: A HAZÁÉRT MINDHALÁLIG – HÁBORÚS NAPLÓ. Szepesvári Béla magánkiadása. Budapest, 2006. 124.

sem voltak a terepen kijelölve, s „csak térkép alapján lehetett megtudni, hogy most Romániában vagyunk-e, vagy Magyarországon. Ezért aztán a legelő szarvasmarhák, akik nem tudtak térképet olvasni, jócskán belegeltek hozzánk ...”¹² A határrendsértések rendezése részben saját hatáskörben volt. Az ezzel kapcsolatos ügyintézés, – beleértve a meghallgatásokat, tárgyalásokat – a Gyimesbükkön kijelölt tárgyalóteremben történt.

Nagy figyelmet fordított arra, hogy a meglévő határjelek és az őrs munkatérképe alapján a terepen pontosítsa a határvonalat. Erre azért is szüksége lehetett, mert a határrendsértések mellett más őrsökön gyakran történtek súlyos határincidensek is.

A IX. hadtest parancsnokság 1943. szeptember 30-ai egyik bizalmas hadtestparancsa szerint „csak abban a hónapban a gyimesi határkörzetben szolgálatot teljesítő 32. határvadász portyázó század területén hat incidens következett be. Ennek során a század állományába tartozó határvadászok elfogtak hét granicsárt, illetve sikeresen visszaverték a magyar kisőrs-laktanyák elleni támadásokat. Helytállásukért 20 honvédet részesítettek hadtestparancsnoki dicséretben, illetve pénzjutalomban.”¹³

Többször felkérték arra, hogy helyettesítse a gyimesbükki őrs parancsnokát. Egy ilyen téli helyettesítés alkalmával engedélyt kért arra, hogy egyedül, Gyimesbükkől az Úz folyó völgyéig a Kárpátok gerincén sítalpon haladva többnapos felderítést hajtson végre. Ennek során szintén pontosította a határvonalat a terepen, a főbb tereptárgyakról fényképfelvételeket készített. Az Úz völgyében végrehajtott terepszemrevételezés alapján azonosította egy várható nagyerejű szovjet támadás lehetőségeit. „Nem volt véletlen, hogy a későbbiek folyamán a szovjet erők nagy része itt jelent meg a Keleti- Kárpátok átjáróinál először, még harcokcsikkal is.”¹⁴

Megítélésem szerint a Kárpátok gerincének szemrevételezése és a fényképfelvételek készítésének jelentősége abban rejlett, hogy a határvédelem rendszerében a határvadász őrsök állománya jellemzően itt került alkalmazásra. A fontosabb tereppontokon, terepszakaszokon már békeidőszakban kialakították a tüzelőállásokat, rajállásokat. Ezeket zömmel a határvadászok maguk hozták létre.

1944 tavaszán nevezték ki a gyimesbükki őrs parancsnokává. Itt is hamar bizonyította, hogy rendelkezik a sikeres parancsnokra jellemző személyiségjegyekkel. Még alaposabban

¹² Sebő i. m. 49.

¹³ Illésfalvi Péter: A román-magyar kapcsolatok katonai vonatkozásai 1940-1944 között. In: Markó György (Szerk.) Háború, hadsereg, összeomlás. Magyar politika, katonapolitika a második világháborúban. (Zrínyi Kiadó, Bp., 2005) 93-103.

¹⁴ Sebő i. m. 69.

megismerkedett a működési területtel, értékelte a terepet határőrizeti és határvédelmi szempontból.

Önállóságára, döntési készségére jellemző, hogy a határőrizeti helyzet értékelése alapján saját hatáskörben döntött kisörs építéséről a Pipás magaslaton. A fagerenda épület helyét a terep harcászati szempontból legalkalmasabb pontján maga választotta ki. A 8 méter hosszú és 4 méter széles épületet – belső elrendezésével együtt – Ő tervezte meg. Az építéshez kiválasztott 15 székely katona ehhez az otthonról hozott gyakorlati tapasztalattal rendelkezett, az őrsön pedig a szükséges szerszámok megvoltak... A kellően előkészített, jó kedélyű munkával két nap alatt végeztek, s ezzel jelentősen javították az egész őrs határőrizeti, határvédelmi tevékenységének lehetőségeit.¹⁵

Határvédelmi szempontból nyugtalanította, hogy a határvadász zászlóaljtól nem kapott felderítési adatokat a gyimesbükki őrs működési területével szemben lévő román területről. Ezért román területen személyesen felderítette a Beszterce folyó völgyét, értékelte előnyös és hátrányos adottságait, s felvette a kapcsolatot a román pikét parancsnokával. Meg kell jegyezni, hogy az államhatáron való átlépésre, a román terület több kilométeres mélységben való felderítésére – visszaemlékezése alapján – előjárói engedéllyel nem rendelkezett, mintegy saját szakállára, ám mégis jól felfogott érdekből, felelős katonai vezetőhöz illően cselekedett.¹⁶

Együttműködési készségéről tett tanúbizonyságot amikor gyimesbükki vasútállomás parancsnokként határtárgyalásokat kezdeményezett a román parancsnokkal a határforgalom szervezettségének biztosítása, s különösen a német és olasz katonai alakulatok államhatáron való összehangolt átléptetése érdekében. Ezzel segítette helyőrségparancsnoki jogkörének gyakorlását is különösen attól kezdve, hogy a közúton és a vasúton egyaránt elkezdődött a vereséget szenvedett német és olasz katonai alakulatok rendezetlen visszavonulása és a civil menekülők visszaözönlése.

Megállapíthatjuk, hogy a határvédelmi harc sikeres megvívása érdekében már a harcok megkezdése előtt céltudatosan gyűjtötte, elemezte és értékelte a szükséges információkat, s ezek megalapozták a bekövetkező konkrét helyzetekben megtett intézkedéseit. Képes volt a folyamatos megújulásra, ismereteinek a konkrét helyzet követelményei szerinti újjászervezésére.

¹⁵ Sebő i. m. 93-95.

¹⁶ Sebő i. m. 95-100.

3. Harcvezető (határvadász tiszti őrsparancsnok és zászlóaljparancsnok)

1944. augusztus 23-án hajnalban a határsorompónál szolgálatot teljesítő őrszem jelentette, hogy a román pikét üres. Sebő Ödön ezt azonnal jelentette a Hadügyminisztériumnak és a zászlóaljnak is. Utólag úgy vélte, hogy ő lehetett az első, aki a román átállást érzékelte és a határszolgálati utasítás előírásai szerint jelentette.¹⁷

Mindezek alapján látható, hogy nem véletlenül csöppent bele a határvédelmi harcokba, s úgy értékelhető, hogy az előljáró megalapozott döntést hozott arról, hogy a Gyimesi szoros védelmét, s ezzel az ott létrehozott – mai fogalmaink szerinti összefegyvernemi – harccsoport harcának vezetését már a harcok megkezdése előtt egy ugyan fiatal, de mind a határon túli, mind a honi terepet jól ismerő gyimesbükki őrsparancsnokra, a kiválóan felkészült hegyi határvadász főhadnagyra bízta. A harccsoport a szoros védelmére megerősítésként a 32. hegyi vadász zászlóaljtól 4 vetőből álló aknavető szakaszt, egy pácéltörő ágyút, az 1. Székely hegyiágyús tüzérsztyálytól egy tüzerüteget kapott. A vasúti pályaudvar és a Gyimesi szoros légvédelmét egy légvédelmi ágyú látta el.¹⁸ Később egy német századot is alárendeltek, így egy békebeli zászlóaljnyi erő parancsnoka lett.

A Gyimesi- szoros védői a félelem szorításában harcolva 1944. szeptember 2-án estek át a tűzkeresztségen. Miközben az oroszok elleni közelharcban nemcsak harcvezetőként, hanem az első vonalban személyesen is résztvevő Sebő Ödön agyán átvillant a hadnagyaavatás. „Díszbe öltözve, sisakban, karddal. 'Rántsunk kardot, egy szívvel, egy lélekkel kiáltsuk, hogy a hazáért mindhalálíg.' Hát most itt van az a 'mindhalálíg' a maga félelmetes valóságában. És e valóság tükrében egészen másként fest az az ünnepeles, lelkesedésses hazafiság. Az akkor tett fogadalom mégis olyan erős és valóságos volt számomra, (és gondolom ludovikás bajtársaim számára is), hogy a valóság borzalmi közé kerülve is erős akarattal igyekeztem átélni, és magatartásommal a beosztottjaimnak is példát mutatni.”¹⁹

A harcok előrehaladtával az oroszok megtalálták a megfelelő román vezetőket, akik aztán a havasokon át vezették őket a hátukba.

A következő napokban a heves harcok folytatódtak, s a sikerek ellenére a Fuchs német századossal 1944. szeptember 5-én folytatott együttműködési megbeszélésen arra a következtetésre jutottak, hogy az előljáró kötelékek részéről semmiféle támogatásra nem számíthatnak. Ekkor értesült arról is, hogy a Déli-Kárpátokban az orosz és a román csapatok betörték Erdélybe. Ha az oroszok az Északi-Kárpátokban is áttörnek, akkor az egész magyar

¹⁷ Sebő i. m. 105.

¹⁸ Sebő i. m. 7.

¹⁹ Sebő i. m. 135.

hadsereg a két német hadsereggel együtt bekerítésbe kerülhet. Sebő főhadnagy visszaemlékezése szerint a „megbeszélés hangulata olyan volt, mint amikor az utóvédet olyan feladattal látják el, amelyről az az első pillanatban látszik, hogy az egység fel lesz áldozva. Ekkor döbbsentem rá, hogy „halálra ítélt zászlóalj vagyunk, amelynek ettől kezdve már csak egy lehetősége van: felkészülni az élethalálharcra.”²⁰ Ám a Gyimesi- szorosba betörő oroszok támadásának hevessége nem csökkent, sőt tovább erősödött.

A Ludovikán végzett fiatal tisztek felkészítésének alapossága abban is kifejeződött, hogy a harctéren kiválóan tudtak egymással együttműködni akkor is, ha a közös tevékenységre nemcsak saját kötelékükön belül, hanem más fegyvernemi kötelékekkel való közös tevékenységük során került sor.

Az Árpád- vonalat az oroszoknak nem sikerült áttörni. A Keleti-Kárpátok gerincén és szorosában a többségében székely honvédekből álló határ vadász zászlóalj hősies ellenállása akadályozta meg a magyar és német csapatok körülzárását, tette lehetővé szervezett visszavonulásukat. Ezért a Gyimesi- szorost védő határ vadászok hősiessége méltán hasonlítható a végvári vitézekéhez, kikről Balassi Bálint: Egy katonaének c. versében azt írta „Emberségről példát, vitézségről formát mindeneknek ők adnak”. Ennek igaz voltát jól példázza a tüzérségi tűzben elszakadt híradó vezetéket összekötni próbáló három határ vadász önfeláldozó, tragikus sorsa.²¹

A kitörést a legapróbb részletekig megtervezte, az előkészítéssel együtt erre három napot fordított. Megkezdésére valószínűleg – hadműveleti naplók megsemmisítése miatt erre nincs pontos adat – 16-án este kerülhetett sor.

Határ vadászai feltétel nélkül megbíztak benne, s elismerték parancsnoki erényeit. Ez kifejeződött abban is, hogy Sebő Ödön leírja, a visszavonulás során több csapatától elkeveredett, elszakadt honvéd, megfogytakozott alegység csatlakozott a harccsoporthoz. „Nem tudom, mit mesélhettek régi harcostársaim az újaknak, de azok velem úgy viselkedtek, mintha évek óta az enyémekek lettek volna.”²². A későbbi, barlafalui heves harcokról tett feljegyzése is megerősíti személyes példamutatásának a beosztottjaira gyakorolt jó hatását. „Az embereim hangulata jó volt, pláne, mikor közöltem, hogy az egyik rohamosztagot én vezetem, és én leszek minden házban az első, aki betör kézigránáttal, a csoport tagjai csak utánam jöhetnek. Ezt a magatartásomat már a korábbi harcokból ismerték, és biztonságban érezték magukat velem,

²⁰ Sebő i. m. 152.

²¹ Sebő i. m. 156.

²² Sebő i. m. 190.

mert tudták, hogy semmi olyat nem kívánok tőlük, amit magam ne tennék meg.”²³ A roham későbbi szakaszában „Az én csoportom nagyszerűen harcolt, és a harmadik háznál már nem engedtek elsőnek, hanem védelmezni kezdtek azzal, hogy elémm ugrottak, és ők rohamoztak elsőként.”²⁴ Később „A hegyivadász a Kárpátokban” c. dokumentumfilmben úgy nyilatkozott, hogy „Azt hiszem, hogy akkor én voltam a hadseregben az egyetlen, akinek tíznél több közelharca volt. Tíznél több!”²⁵

Jó híre szárnyra kelt, az előljárók is felfigyeltek sikereire, így Harkay ezredes a 22. gyalog tábori pótezred parancsnoka mivel a II. zászlóalja teljes egészében megsemmisült, kinevezte a 22/II. zászlóalj parancsnokának. Zászlóalja „ezentúl utóvédzászlóaljja vált, leváltás nélkül, majdnem a háború végéig. Utóvédje lett nemcsak az ezrednek, nemcsak a hadosztálynak, hanem az egész Székelyföldön harcoló magyar hadseregnek is.”²⁶

Sebő Ödön főhadnagy 1944. októberében négy alkalommal kapott kitüntetést:²⁷

- 1944. X. 3. Német vaskereszt II. osztály – német alakulatokkal közös harc a kitörés útvonalán;
- 1944. X. 13. Magyar Koronás Bronzérem hadiszalagon kardokkal – Szászlekencei harcok;
- 1944. X. 20. Magyar Érdemrend hadiszalagos kardos lovagkeresztje – Barlafalui harcok;
- 1944. X. 21.-én megkapta a Tűzkereszt Első fokozata kardos és koszorús kitüntetést. Ezt a fokozatot azok a hadművelleti területre kivonult katonák kaphatták, akik harci cselekményben vettek részt, illetve 12 hét frontszolgálati idővel rendelkezők.

Fontosnak vélem, hogy míg a német és a szovjet katonák háborús bűncselekményeivel gyakran találkozott, addig maga és a zászlóalja egyaránt a nemzetközi hadijogról szóló Genfi Egyezmények és a Hágai Egyezmények szerint járt el. Eleget tudtak tenni Ady Endre: Ember az embertelenségben c. versében tett felszólításának, s megtudták őrizni emberségüket az embertelenségben, a háborús körülmények között is. Ezt példázza az orosz hadifoglyok fegyvertelenül való visszaküldésének története is.²⁸

²³ Sebő i. m. 221.

²⁴ Sebő i. m. 222.

²⁵ <https://videa.hu/video/film-animacio/hegyivadasz-a-karpatokban-gyimes-ii.-vilaghaboru-t3dJE1qTFYUG8IH> Letöltés: 2026. 05. 24.

²⁶ Sebő i. m. 208.

²⁷ Az első három kitüntetésnél szereplő dátum a kiemelkedő helyállás időpontját jelöli, míg a negyedik az odaítélésének napját.

²⁸ Sebő i. m. 145-146.

A kitörés után az utóvéd zászlóalj folyamatos, majd meg-meg újuló harcai során a Gyimesi szoros – Rákóczi vár – Gyimesbükk – Csíkszentdomonkos – Parajd – Szászlekenye – Barlafalu – Szatmárnémeti – Mátészalka – Nyíregyháza – Tokaj – Szerencs útvonalon, majd a Hernád völgyében haladva ért Szlovákia területére, s harc nélkül meneteltek Csehországon át Németországba. Ott estek amerikai hadifogságba 1945. április 23-án, s annak utolsó részét Franciaországban töltötték le.

4. Polgári évek

A keserű amerikai hadifogságból Sebő Ödön 1946. március 10-én tért haza. Habár az igazolóbizottság a háború alatti magatartását igazoltnak vette, a honvédség állományában már nem tartották meg. Végkielégítéssel elbocsájtották, s tartalékos főhadnagyként került nyilvántartásba. Röviddel hazaérkezése után megnősült, s 1947. december 10-én megszületett első gyermekük Ferenc, aki később a nagy népszerűségnek örvendő Sebő együttes vezetője, a táncművelés egyik elindítója lett, s elnyerte a Kossuth díjat is.

Polgári szakképzettség hiányában Székesfehérváron nehezen tudott elhelyezkedni, s így kezdetben kereskedősegédként, majd áruforgalmi előadóként dolgozott. A Rákosi-rendszerben az Államvédelmi Hatóság „Ludovikás osztályellenség” -ként ellenőrzése alatt tartotta. Az 1956-os forradalom és szabadságharc után helyzetét újra vizsgálták, s ennek eredménye még kedvezőtlenebb lett számára: Ludovikát végzett horthysta tisztként, felesége révén nyugati kapcsolatokkal rendelkező, nyugati életformát dicsőítő személyként továbbra is megbízhatatlannak ítélték és lefokozták. 1963-ban a család Budapestre költözött, s ott már könnyebben tudott érvényesülni, s pár év múlva a RÁVILL főosztályvezetője lett. Miután Ferenc fia népzenei együttese megalakult, ő vállalta szállításukat a vidéki koncertekre, s egyéb módon is támogatta őket. Miután munkahelyi körülményei, s a család anyagi helyzete javult, több lehetősége volt kreatív képességeinek kibontakoztatására, s többek között hétvégi házat épített Balatonföldváron, s a fiának épített csónak ötletét mindig tökéletesítve, végül egy tengeri vitorlást is épített. 1994-ben kérelmére rehabilitálták és a honvédelmi miniszter őrnaggyá előléptette.²⁹

1976-ban és 1998-ban visszatért Székelyföldre. Látogatása során találkozott volt katonáival, akik meghívták házukba, családi körükbe is. Visszakapta azt a megkülönböztetett figyelmet,

²⁹ Illésfalvi Péter: Sebő Ödön (1920-2004). In: Csikány Tamás – Hausner Gábo (szerk): Ludovikás életutak. Ludovika Egyetemi Kiadó Budapest, 2022. 251-263.

amelyet ő fordított rájuk közös katonai szolgálatuk során. Azonosította az 1944-ben megvívott harc egyes színhelyeit, fényképeket készített a készülő könyvéhez.

Visszaemlékezéseinek megírása előtt alapos kutatómunkát végzett a Hadtörténeti Múzeumban, s több kiváló hadtörténész segítette munkáját, közöttük Szakály Ferenc, Szakály Sándor, Szabó József János és Illésfalvi Péter. A kész műhöz az előszót Nemeskürty István írta. A magyar hadtörténetet tanulmányozók körében és a háborús irodalmat kedvelők között egyaránt népszerű, sőt a hadtörténeti írások gyakran hivatkoznak is rá. Maga Sebő Ödön úgy értékelte, hogy történetének legfontosabb része a Gyimesi- szorosban három héten át vívott harcokról és a bekerítésből való kitörésről szól.

2001-ben ismételten visszatért, de már a Gyimesi-szoros védelmét feldolgozó dokumentumfilmben való közreműködés céljából szereplőként és szakértőként.³⁰ 2004. április 23-án Budapesten halt meg. Emlékére Gyimesbükön, a Deákpanzió udvarán avatták fel a kizárólag magánadományokból készített bronz mellszobrát, Csák Attila pátyi szobrászművész alkotását.³¹

5. Befejezés

Sebő Ödön visszaemlékezései alapján jól láthatjuk hogyan működött egy katonailag szervezett határőrizeti rendszer, ahol a határőrzés és a határvédelem egységes feladatrendszer alkotott. Ez a rendeltetés és működés hasonló volt ahhoz, amikor később a BM Határőrség a fegyveres erők része volt. Az államhatár őrzése és katonai védelme egy határőr számára egyaránt fontos, elméletben és gyakorlatban csakis egységben értelmezhető.

Habár a tanulmány Sebő Ödön örökségének bemutatása céljából íródott, meg kell állapítanunk, hogy példája nem tekinthető egyedülállónak, hisz a harcban beosztottjaival együtt vett részt,

³⁰ Hegyivadász a Kárpátokban Gyimesi szoros, Sebő Ödön, 1944. <https://www.youtube.com/watch?v=f5le18ibXJ8> Letöltés: 2026. 05. 26.

³¹ Erdély – Gyimesbükön szobrot állítottak Vitéz Sebő Ödön főhadnagynak. <https://magyartudat.com/erdely-gyimesbukkon-szobrot-allitottak-vitez-sebo-odon-fohadnagynak/> Letöltés: 2026. 03. 20.

így nemcsak sorsukban, hanem sikereikben is közösen osztoztak. Még azt sem mondhatjuk, hogy egyedüli fiatal tisztként volt sikeres parancsnok, hisz zászlójának szakasz- és századparancsnokai is többségében zászlósok voltak.

Sebő Ödön és bajtársai kiemelkedő helytállásukkal ma is példaképül szolgálnak számunkra. Ez kifejeződik abban is, hogy hagyatékuk ápolása egyre erősödik. Ugyanakkor tudjuk, hogy példájuk nem egyedülálló, hisz még nagyon sokan tettek eleget esküben tett fogadalmuknak, de történetük pontosan még nem ismert. Ezek feltárása, gazdagítása olyan feladat, amelyet mindannyian magunkra vállalhatunk...

Mindezeknek valóra válásához kedvezőek a körülményeink, hisz a Határőr Kultúráért Alapítvány (HÖK) alapító okiratának egyik célja „a határőr kultúrát érintő javak felkutatása, megőrzése, terjesztése és a határőr hagyományok ápolása, valamint a határőr hagyományok ápolására szerveződött civil szervezetek között együttműködés, párbeszéd erősítése.”³²

Felhasznált irodalom

1. Hegyivadász a Kárpátokban Gyimesi szoros, Sebő Ödön, 1944. <https://www.youtube.com/watch?v=f5le18ibXJ8> Letöltés: 2026. 05. 24.
2. Honvédelmi határszolgálati utasítás H. H. U. a m. kir. honvédség, csendőrség, rendőrség, pénzügyőrség és az állami erdészet számára. M. kir. honvédelmi miniszter. Elnökség – 1940. Szigorúan bizalmas!
3. Illésfalvi Péter: Sebő Ödön. In: Csikány Tamás – Hausner Gábor (szerk): Ludovikás életutak. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. 251-263.
4. Nagy József: A Székely Határvédelmi Erők története a visszaemlékezések tükrében (1940-1944). Doktori disszertáció. ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola, Budapest, 2018.
5. Nagy Norbert: Határvadász szervezetek Magyarországon. Határrendészeti Tanulmányok 2016/4. 83-94.
6. Sebő Ödön: A halálra ítélt zászlóalj. Gyimesi- szoros, 1944. Budakeszi Kultúra Alapítvány, Második javított kiadás, 2008. ISBN 978-963-06-4957-5.
7. Szabó József (2011): Határvadász zászlóaljak a Keleti-Kárpátok védelmi rendszerében 1940–1944. Rendvédelem-történeti Füzetek, 20 (23). pp. 165-177. ISSN 1216-6774.

³² <https://hokalapitvany.hu/rolunk/> Letöltés: 2026. 04. 19. A Határőr Kultúráért Alapítványt (HÖK) a Budapest Környéki Törvényszék 1400/Pk.60085/2022. ügyszámon 2022.03.18-án vette fel a civil szervezetek nyilvántartásába.

8. Varga János: A határportyázó századoktól a határrendészeti kirendeltségekig. Magyar Rendészet 2015/6. 133—146.